

UNTER BAUERN

Op 30 september j.l. ging in Nederland film 'Unter Bauern' in première.

Henk Maurits die in Cogiscope nr. 3 van dit jaar de film bespreekt zegt daar o.a. het volgende over:

'Hoeveel 'goede' Duitsers zouden er geweest zijn in de Tweede Wereldoorlog? Mensen die bijvoorbeeld hun leven waagden om in nazi-Duitsland Joden te redden. Van de zeventig miljoen Duitsers uit die tijd, zijn er 455 na de oorlog officieel erkend als "Judenretter", maar het zullen er zonder twijfel heel veel meer geweest zijn.[..] Zoals in ons eigen land bijvoorbeeld. [...] Beroemd is de boerenfamilie Boogaard uit de Haarlemmermeer.[..]'

'Ook op het Duitse platteland hebben boeren met voldoende moreel besef en vanuit een religieuze 'roeping' Joden gered van de gaskamers.'

Mensen als Heinrich Aschoff en zijn familie, die met de hulp van andere boeren, van 1943 tot 1945 een Joods gezin verborgen hield in hun boerderijen in Noordrijn-Westfalen. Marga Spiegel, een van de overlevenden, schreef er in 1965 een boek over (*Retter in der Nacht*), dat vorig jaar verfilmd werd onder de titel *Unter Bauern*.'

Maurits vermeldt over de maker van de film, Ludi Boeken, dat hij in Amsterdam geboren werd maar opgroeide in Israël, als kind van ouders die in Amsterdam hadden ondergedoken gezeten. Ludi's niet-Joodse Duitse grootmoeder hielp veel Joden aan een onderduikadres. Het verhaal van de film lag hem daarom na aan het hart; dat gold ook voor de Duitse schrijver-regisseur Imo Moszkowicz

die de Holocaust overleefde. Maurits memoreert dat er niet veel films over goede Duitsers zijn gemaakt. Hij noemt met name *Forbiden* uit 1984 en *Schindler's List* uit 1993. Vergeleken met deze laatste film is *Unter Bauern* een film van bescheiden allure. Over de motivatie van Heinrich Aschoff om Marga Spiegel en haar dochtertje Karin

onderdak te geven, zegt Maurits:

'Katholieke boeren die meer waarde hechtten aan het woord van de bisschop dan aan dat van Adolf Hitler, hoewel Heinrich wel lid was van de partij. Als zijn vrouw Maria aangeeft niet zo verrukt te zijn van het redden van Joden motiveert Heinrich zijn daad met de woorden: "Het zijn Duitsers uit Westfalen, net als wij, en ze zijn in levensgevaar." Aschoff houdt niet van oorlog, hij heeft de Eerste Wereldoorlog meegemaakt, en zag het liefst dat zijn zoon Klemens niet naar het Oostfront zou vertrekken. De Joodse paardenhandelaar Menno Spiegel heeft net als Aschoff in de Eerste Wereldoorlog het IJzeren Kruis verdiend, maar 'vijfentwintig jaar later wil mijn vaderland mij doden'. Aschoff en Spiegel kennen elkaar via hun werk en Aschoff reageert dan ook positief op het verzoek van Spiegel om een helpende hand te bieden 'in geval van nood'.

Menno die op een andere boerderij is ondergebracht, heeft het daar in zijn eentje erg moeilijk. Zijn dochtertje Karin merkt dat na de bevrijding op doordat haar vader zich 'vreemd gedraagt'.

'Het gevaar voor ontdekking en verraad vormt de belangrijkste spanningsboog in de film. Want naast de Joden zitten er ook allerlei, uit gebombardeerde steden geëvacueerde Duitsers in de boerderijen, die niet allemaal even joodsgezind zijn als boer Aschoff.'

Ze maken grapjes over de film *Achtung! Feind hört mit* en dochter Anni Aschoff, lid van de Jungmädel flirt met Erich, die Gruppenleiter bij de Hitlerjugend is. Hij vertrouwt de situatie op de

Informatie over de Werkgroep Herkenning

Secretariaat:

Nieuwsteeg 12
4196 AM Tricht
06-37134847
email: secretariaat@werkgroepherkenning.nl
Adreswijziging s.v.p. aan het secretariaat

Landelijke hulptelefoon:

030 6701979

Bestuur:

Cuny Holthuis-Buve, voorzitter
Ton Scheffel, secr.-penningmeester
Jeanne Diele-Staal, lid
Ab van Aldijk, lid
Johan Wagenaar, lid

Regiocoördinatoren:

Friesland	Roelie Ansingh	0512 303174
Groningen	Jurriën Oortwijn	050 3110955
Drenthe	Pieter Kempers	0591 659904
Flevoland	Pragit Koot	0320 412116
Brabant	Hans van Hoof	0413 475838
Limburg	Margreet Vorstenbosch	046 4373822
Zuid-Holland	Dirk Mostert *	010 2622645
Salland & Twente	Arjen & Mieke de Groot	053 4344801

* b.g.g. het secretariaat

Contactpersoon partners van:

Joke Snijders 033 4617673

Contact Kinderen van Duitse Militairen:

Ab van Aldijk 023 5240898 of 06 533382670

Redactie Bulletin:

Cuny Holthuis-Buve
Gonda Scheffel-Baars, hoofdredacteur
scheffelbaars@planet.nl

Webmaster:

Tosh Koot

Voor het laatste nieuws over activiteiten van de Werkgroep Herkenning en over andere zaken die voor de doelgroep van Herkenning van belang kunnen zijn, raadpleeg de website:
www.werkgroepherkenning.nl

Donateur worden van Herkenning?

U kunt donateur worden van de Stichting Werkgroep Herkenning. U ontvangt dan ons informatiebulletin dat eens per kwartaal verschijnt. Ook kunt u deelnemen aan de activiteiten die onze Stichting organiseert. De Stichting vraagt van de donateurs een jaarlijkse bijdrage van € **20,00**. Een hogere bijdrage is uiteraard welkom. Kunt u een bedrag van € 20,00 niet missen, dan mag dat echter geen belemmering zijn om u te laten inschrijven, elke andere lagere bijdrage is welkom.

U kunt uw bijdrage storten op **rekeningnummer 5285797**, ten name van **Stichting Werkgroep Herkenning**, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht, onder duidelijke vermelding van uw naam en adres (zeker bij telebankieren is dit heel belangrijk!)

Mocht u vragen hebben omtrent deze procedure, neem dan contact op met het secretariaat: 06-37134847, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht
secretariaat@werkgroepherkenning.nl

Bijdragen inzenden voor het Bulletin:

De redactie bekijkt binnengekomen stukken op:

- goede leesbaarheid
- eenduidigheid wat de inhoud betreft
- lengte van de tekst in verhouding tot de beschikbare ruimte

Indien nodig wordt met de schrijver van de tekst overleg gepleegd.

De inhoud van de stukken mogen niet strijdig zijn met de doelstellingen van Herkenning.

Als een bijdrage van iemand wordt opgenomen, geldt dat de redactie voor de inhoud ervan geen verantwoordelijkheid draagt.

Verdere informatie in het colofon op de laatste pagina van dit Bulletin

boerderij niet – zit er een deserteur verstopt? – maar Heinrich zegt hem zich er niet mee te bemoeien. Als een van de Duitse vrouwen Marga herkent, wordt Anni erg boos dat haar ouders Joden verborgen houden, omdat het 'de mensen zijn die ons land te gronde richten'. Maar als de vrouw vertelt wat Marga en haar familie te verduren hebben gehad tijdens de Kristallnacht, gaat Anni overstap en wordt een bondgenote.

Aan het eind van de film komen de echte Marga en de echte Anni in beeld, beiden oude vrouwen geworden. Zij bedanken de makers van de film en de acteurs dat ze een belangrijke episode uit hun leven in beeld hebben vastgelegd.

In het NIW (Nieuw Israëlitisch Weekblad) schreef Achsa Vissel een recensie over de film die als volgt eindigt: 'Het motto van de film is de kabbalistische wijsheid dat "wie één leven redt, de wereld redt." En dat zegt alles. Het is een eerbetoon aan de weinige mensen die zich er niet bij neerlegden dat onschuldige medeburgers de doodstraf kregen maar ervoor kozen om met groot gevaar voor eigen leven dat van anderen te redden. In het hol van de leeuw hebben ze een moed getoond waarvan je je kunt afvragen of je hetzelfde zou hebben gedaan als je in hun schoenen stond.'

Mooi aan beide recensies vind ik dat de recensenten niet vervallen in het goed-en-fout-schema.

Maurits stelt dat er *zonder twijfel* veel meer 'goede' Duitsers zijn geweest; voor hem geldt niet meer dat alle Duitsers zich schuldig hebben gemaakt aan antisemitisme en het nazi-regime van harte hebben gesteund. Vissel is als nakomeling van slachtoffers van de Holocaust in staat om zich af te vragen hoe 'goed' zij zelf zou zijn geweest; aan de 'goede' kant geboren zijn houdt voor haar niet meer automatisch in dat zij 'dus' ook goed is of zou zijn.

GSB

Van de redactie

Dit keer is er geen duidelijk centraal thema, maar sommige artikelen hebben wel enkele thema's met elkaar gemeen.

Jan Beijck geeft inzicht in de manieren waarop mensen proberen hun gevoelens van onmacht te compenseren door vast te houden aan de mythe van de rechtvaardige wereld. De reacties van de inwoners van Vught, geconfronteerd met de bouw van een opvangkamp, krijgen in het licht van Beijcks artikel een andere dimensie.

Niet alleen KFO maar ook andere groepen kinderen van de oorlog moesten in het reine zien te komen met de beslissingen van hun ouders. Heel duidelijk blijkt dat ook uit de verhalen van mensen die op zoek gaan naar een onbekende ouder. Els Leijs begeleidt velen van hen en vertelt ons over haar werk.

Naast een bespreking van de film 'Unter Bauern' treft u een beschouwing aan over het boek van Jannie Boerema 'Kinderen van de NSB'.

Jonna Lind doet verslag van de overdracht van het Open Archief aan het Nationaal Archief.

Bestuurslid Johan Wagenaar zet uiteen wat de aan te brengen forumfunctie op onze website voor u kan betekenen

Een citaat van Etty Hillesum gaf me aanleiding iets over verschillende fasen van verwerking te schrijven.

Beroemde boeken worden door weinig mensen gelezen. In dit Bulletin ruime aandacht voor 'Im Westen nichts neues' van Remarque.

Ook aandacht voor onze zusterorganisatie Kombi.

Een variatie aan onderwerpen, ik hoop dat u in dit aanbod iets van uw gading zult vinden.

Namens de redactie,
Gonda Scheffel-Baars

Vanuit het bestuur

Herkenning in 2010

Het was een jaar waarin we als Herkenning regelmatig van ons hebben laten horen. Het was 65 jaar na het einde van WOII en alle reden om de balans weer eens op te maken.

Symposium

Als eerste was daar in april **het symposium “Het taboe voorbij ?”** waar veel donateurs en andere geïnteresseerden aanwezig waren. We hebben mogen constateren dat het taboe niet voorbij is en dat er nog gaten in onze geschiedschrijving liggen. We willen graag met u kijken wat we daar nog aan kunnen doen in de komende jaren.

De jongeren

Er is bij de jongeren binnen Herkenning behoefte aan lotgenotencontact. Over de wijze waarop dat vorm moet gaan krijgen is dit jaar geëxperimenteerd en nagedacht door de betrokkenen. Dit is een generatie die goed bekend is met internet en daar ook gebruik van maakt. De plannen om op korte termijn een forum op onze website te openen en ook meer gebruik te maken van de mogelijkheden van onze site, zullen ook voor hen van belang zijn.

Eigen werk van donateurs

Op de donateursdag zijn de donateurs zelf met hun verhalen aan het woord geweest. Verhalen zijn nog steeds van belang: voor KFO zelf maar ook voor een beter begrip van wat er gebeurd is.

Het Open Archief

Ook de verhalen van andere KFO hebben nu hun plek gekregen: via het Open Archief dat door Cogis wordt beheerd. De overdracht van dit voor ons belangrijke archief naar het Nationaal Archief in Den Haag zal komend jaar plaats vinden. Daardoor blijven de bestaande verhalen bewaard voor de toekomst en kunnen er nieuwe verhalen bijkomen.

Overleg over foute kranten

Herkenning heeft van zich laten horen toen er een discussie kwam over het al of niet op internet zetten van “foute kranten” uit 1930-1940. Wij hebben toen per mail onze donateurs

om hun mening gevraagd en die bij de Koninklijke Bibliotheek bekend gemaakt.

Afscheid van Kombi

Onze zusterorganisatie KOMBI - waarvan ook een aantal Herkenning donateurs lid is – stopt na 20 jaar met haar activiteiten.

Vanuit Kombi kwam het initiatief om onze erfenis veilig te stellen via een Kenniscentrum voor de naoorlogse generaties. Herkenning is bij de opzet daarvan ook intensief betrokken. De realisering die volgend jaar zou moeten plaatsvinden hangt nu op de financiering

Nieuwe landelijke gespreksgroep

Er blijken nog steeds KFO te zijn die behoefte hebben aan een gespreksgroep met begeleiding. Het gaat niet om grote aantallen, maar ook aan een kleine groep wil en zal Herkenning die mogelijkheid gaan bieden.

Bestuur

Johan Wagenaar – een van de jongere donateurs - is in januari in ons bestuur gekomen.

Hij pakt de mogelijkheden van internet en onze website deskundig aan, iets waar ook u (als u tenminste gebruik maakt van internet) veel baat bij kunt hebben.

En wat betreft de toekomst Herkenning...

Het beleidsplan voor de komende twee jaar ligt nu vast, nadat het op de donateursdag is besproken en toegelicht en in het vorige Bulletin is gepubliceerd. Bent u daar als donateur in geïnteresseerd dan kunt u dit op verzoek toegestuurd krijgen. U kunt het ook lezen op onze website

www.werkgroepherkenning.nl

Tenslotte: in 2011 bestaat **Herkenning 30 jaar, wel iets om bij stil te staan! Heeft u ideeën? Laat het ons weten.**

Wij wensen u aangename feestdagen en een goede start in het nieuwe jaar!

Het bestuur

HET KWAAD BUITEN

Op de dvd die onder deze naam uitgebracht werd bij de tentoonstelling in twee musea in Vught komen acht personen aan het woord, drie vrouwen en vijf mannen. Zij spreken over hun gedachten en gevoelens van 'toen', toen het kamp Vught een verzamelkamp voor gevangenen was, Joden en verzetsmensen, en hoe ze op die tijd terugkijken.

Toen de inwoners van Vught merkten dat de Duitsers in hun woonplaats, buiten de bebouwde kom, bouwplannen aan het realiseren waren, hadden ze er geen notie van wat er gebouwd werd. Er gingen wel geruchten dat er een kamp zou komen, maar voor wie het bestemd was en wat dat inhield, dat wist men niet. Op zondagmiddag ging menig Vughtenaar eens even kijken hoe ver men was. Er werkten overigens vanaf het begin mensen uit Vught aan de bouw van het kamp. Sommigen kregen de keus: of verplicht in Duitsland gaan werken of dichtbij huis meehelpen het kamp op te zetten. Dan is een keus gauw gemaakt. Er moest toch brood op de plank komen. Er werden niet alleen bouwmaterialen aangevoerd, ook voedsel, met name aardappelen, werd met paard en wagen naar het kamp gebracht.

Pas toen de eerste treinen aankwamen, waar de mensen 'uitvielen' die in een lange colonne naar het kamp werden gebracht, drong het besef in Vught door, wat het karakter van het kamp was. Bij de eerste transporten die aankwamen keken veel bewoners van Vught toe. Ze waren doodstil,

een stilte die een mengeling was van woede, angst en medelijden.

De gevangenen waren dun gekleed, hadden nauwelijks schoeisel aan hun voeten en dat in de koude maand februari. Van de gestreepte eenheidskleding die zij droegen keek Vught vreemd op. Veel gevangenen hadden kaalgeschoren koppen. De Jodenster was prominent aanwezig; wie de gevangenen zag kon er niet langs kijken. Toen begon men te begrijpen, maar iedereen werd er zich ook van bewust, dat tegen de gang van zaken niets te ondernemen viel. Niet meer dan kleinigheden:

boterhammen geven aan de gevangenen die langskwamen of die later in het kamp verbleven, aanbieden om de koffers van de gevangenen op een wagentje te vervoeren – waar de jongen in kwestie dan soms een cent of een halve cent voor kreeg. Nog later voldeed men wel aan verzoeken van de nieuwaangekomenen om een briefje te sturen naar het adres op de papiertjes die ze aan de Vughtenaren gaven om hun familie of vrienden op de hoogte te stellen.

Later trokken die transporten minder bekijks, maar mensen die op de route woonden van het station naar het kamp zagen de gevangenen langs komen, vaak al duidelijk van de honger uitgemergeld. Ze zagen het geweld waarmee ze voortgedreven werden. Mensen die in het kamp werkten of er voor het leveren van goederen kwamen zagen hoe gevangenen bijvoorbeeld over een plank moesten lopen en slaag kregen als ze naast de plank stapten. Hoe mannen een kuil moesten graven en er dan niet meer uit konden komen. Of hoe vrouwen stenen moesten sjouwen voor de aanleg van de straat en daarbij de zware stenen boven hun hoofd moesten dragen. Later waren de muren om het kamp zo hoog dat je niet meer kon zien wat er binnen gebeurde, maar de geluiden van de ellende die zich daar afspeelde waren nog wel te horen.

Een jongeman reed vaak mee op de bezorgwagen van de vrachtrijder, Van Esch, die o.a. pakjes van het Rode Kruis afleverde, maar ook stenen en voedsel. Hij kon gewoon het kamp in en uit, de Duitsers legden hem geen strobreed in de weg. Een ander die als kind verschillende keren binnen het kamp geweest is, vertelde hoe er een sfeer van troosteloosheid hing, van angst en geweld. De weerloze mensen maakten diepe indruk op hem.

Het bieden van hulp in de vorm van wat brood, het laten vallen van extra voer (wortels) voor het paard langs het pad zodat de gevangenen het konden oprapen of het schrijven van een brief was voor sommigen een kwestie van: dat doe je toch, terwijl anderen zeiden: 'Dat was gevaarlijk, je kon gesnapt worden en liep het risico zelf achter het prikkeldraad te

verdwijnen; je hielp die mensen niet, je had genoeg aan je eigen problemen'. Kinderen en jongeren zagen het gevaar niet zo. Een vrouw vertelde hoe ze door een soldaat uit de wachttorens gewaarschuwd werd niet meer te komen, omdat een van zijn kameraden wel eens op haar zou kunnen schieten als hij zag dat ze de gevangenen brood bracht.

Er werd door de inwoners van Vught niet gepraat over wat ze zagen, zelfs meestal niet eens in de gezinnen of in de familie.

Men wist niet wie er te vertrouwen was en je mocht jezelf niet in gevaar brengen. De ouders van een jongeman die bouwarbeid verrichtte in het kamp overwogen om hun zoon te laten onderduiken, omdat ze bang waren dat hij zich een keer niet zou kunnen inhouden als hij vanaf zijn steiger Duitsers geweld zag plegen, bijvoorbeeld de honden afsturen op mensen die slecht ter been waren en achterbleven.

De machteloosheid tegenover de bezetter werd unaniem door alle geïnterviewden omschreven: 'Je kon niks doen, niet in je eentje'. 'De overheid kon toch ook niks tegen die Duitsers, wat moet een gewoon mens dan?' 'Je kon toch niet tegen die Duitsers zeggen: doe dat eens anders, gedraag je!'. 'Zo gaat het toch altijd, zo gaat het nu toch nog!'. 'De mensen wisten zelf ook niet waar ze naar toe zouden gaan..'

Er werd ook gezwegen vanwege die machteloosheid: als je het verteld zou hebben zou het erger geworden zijn, niet meer te dragen.

Zo zweeg men later tegen de partner, tegen de kinderen. De angst moest bij het werken in het kamp uitgeschakeld worden – en die bleef heel lang achter slot en grendel, ook ver na de oorlog.

Hoe moest je houding tegenover de Duitsers zijn? Een bouwvakker vertelde goed verdiend te hebben: in die tijd waarin hij veel slechts gezien had, had hij het goed gehad. Een ander zei: 'Je hoefde van de Duitsers geen last te hebben, als je deed wat ze zeiden, dus bijvoorbeeld niet na het ingaan van de avondklok toch op straat gaan.' Er was bij sommigen het besef dat de Duitse soldaten ook maar gewone jongens waren die moesten doen wat hen opgedragen werd, dat ze daar gedwongen waren te zijn en zelf waarschijnlijk ook liever wat anders gedaan zouden hebben. 'Of het jongens van de Wehrmacht waren of de SS, dat wist je niet of wilde je niet weten.' 'Je groette terug als ze 'Gutenmorgen' zeiden, had je ze moeten haten en geen wedergroet moeten geven?'

'Die Duitsers waren geen onbeschofte kerels; de Engelsen en Amerikanen die er later in Vught waren gedroegen zich veel ruwer.'

Alles went. De mensen die er 's morgens kwamen en 's avonds weer naar huis gingen raakten gewend aan wat er in het kamp gebeurde. Ook de andere Vughtenaren legden zich erbij neer dat er gevangentransporten waren, er was geen keus. Het leven ging door. Het kamp was er nu eenmaal, aan dat feit kon je niets veranderen.

Maar de treinen die vertrokken, vooral de laatste toen het kamp ontruimd werd, de herinnering daaraan emotioneerde alle geïnterviewden. De tafereel die zich op het station afspeelden, de moeders met kleine kinderen, hoe de zwangere vrouwen behandeld werden, het huilen van de kleintjes, hoe ze in de wagons geduwd werden... 'Je dacht dat zoiets niet zou bestaan!'. 'De mensen wisten zelf ook niet waar ze naar toe zouden gaan..'

'De mensen wisten zelf ook niet waar ze naar toe zouden gaan..'

De meesten konden geen woorden vinden voor wat ze toen hebben gezien en gehoord, hun stilte en emoties waren welsprekender dan woorden hadden kunnen zijn.

Ik vind het moedig van de Vughtse musea om dit onderwerp aan de orde te stellen. Ik denk dat het een jaar of tien geleden nog niet mogelijk was geweest dit verhaal te presenteren.

Ik heb ook bewondering voor de moed van de mensen die hun verhaal wilden vertellen. Nog niet zolang geleden zouden ze waarschijnlijk door menigeen zonder verblikken of verblozen als laf zijn afgeschilderd, misschien wel als medeplichtige, omdat ze geen verzet boden. Wat dat betreft verandert er toch wel iets en komt er oog voor de complexiteit van het leven van mensen die de oorlog meemaakten. Wat mij vooral duidelijk werd was de onmacht die zij indertijd gevoeld hebben en die hen nog steeds dwars zit: wat hadden ze anders kunnen doen dan heel kleine beetjes hulp bieden? Voor heroïsche daden was geen plaats, het risico zelf achter het prikkeldraad te belanden was te groot.

Een van de moeilijkste emoties om mee om te gaan is het gevoel van machteloosheid, zegt Jan Beijk (zie artikel elders in dit Bulletin). De interviews met deze mensen uit Vught illustreren treffend zijn visie.

GSB

Oproep familiegeschiedenis

Voor een mooi stuk in maandblad *Opzij* zoekt journaliste Renate van der Zee mensen die na het overlijden van een familielid in de nalatenschap een bijzondere ontdekking deden.

Bijvoorbeeld door het zien van dagboeken, notities, foto's etc. Het gaat om ontdekkingen die ineens een heel ander licht wierpen op de familie(geschiedenis).

Voor een oriënterend gesprek neemt u contact op met *Opzij*-redacteur Lara Aerts via lara.aerts@opzij.nl

U kunt desgewenst anoniem uw verhaal doen.

Oproep project Amsterdam

Voor het project 'Biografie van Amsterdam' ben ik op zoek naar mensen die na de oorlog als kind in kindertehuis Noorthey in Muiderberg hebben gewoond.

Heeft u herinneringen aan de periode in het tehuis en wilt u deze delen, dan hoor ik graag uw verhaal.

Voor meer informatie kunt u mij bellen of mailen.

Janna Overbeek Bloem, 06-16370744 of j.i.s.overbeekbloem@gmail.com

Dit project wordt gedaan door studenten journalistiek en publieksgeschiedenis aan de universiteit van Amsterdam.

Oproep boek over kamp Nuis.

Pasgeleden kreeg ik een telefoontje van een mevrouw uit Marum die graag informatie zou willen hebben over een boek dat destijds over het interneringskamp in Nuis is verschenen. Haar vader heeft daar 3 maanden gevangen gezeten en ze kan zich herinneren dat er in die periode een journalist bij hen thuis is geweest die vervolgens over het kamp een boek heeft geschreven. Zij heeft het boek ook in haar bezit gehad, maar heeft het uitgeleend en niet meer terug gekregen. Ze zou graag weer dit boek in haar bezit willen krijgen. De titel is bij mevrouw niet bekend. Wanneer u dit boek heeft of wanneer u er meer over weet dan zou ik dat graag willen horen.

U kunt hierover contact opnemen met Roelie Ansingh, Ureterp tel: 0512 303174 of . Namens de mevrouw, waarvan de naam bij mij bekend is, maar die haar naam niet genoemd wil hebben, kijk ik uit naar uw reactie.

HET GELOOF IN DE RECHTVAARDIGE WERELD

In het blad Psychologie van december 1986 schreef Jan Beijk een artikel onder deze titel. Ik vond het indertijd erg interessant en bij herlezing bleek het voor mij nog steeds een paar inzichtgevende gedachten te bevatten, die ik in deze samenvatting met u wil delen.

Het stuk begint met: 'Het menselijk brein is in staat om vaak op vernuftige wijze de realiteit te vertekenen. Een snelgroeiend onderzoeksterrein in de psychologie houdt zich bezig met de vraag welke persoonlijke belangen daarmee worden gediend. Mensen horen of zien dingen, die niet gezegd worden of die niet aanwezig zijn. Omgekeerd wordt soms datgene wat wel duidelijk aanwezig is of gezegd wordt, op curieuze wijze niet waargenomen'.

Jan Beijk betoogt dat dit verschijnsel meestal verklaard wordt door de schematheorie. Iedereen heeft beelden of schema's van bijvoorbeeld 'de vrouw', 'de man', 'de artiest', 'de dokter'.

Op grond van een eerste kennismaking met 'de vrouw' wordt een beeld gevormd, het is een soort stereotype, dat in het bewustzijn terugkomt als er opnieuw een ontmoeting met een vrouw plaatsvindt.

Het beeld past zich dan meestal aan en zo zijn schemata altijd aan verandering onderhevig en ontwikkelen zich van primitieve patronen naar zeer gecompliceerde en genuanceerde referentiekaders. Verschillende beelden zijn met elkaar in een soort netwerk verbonden en activeren elkaar. Dit zorgt ervoor dat de psychische context bij een bepaalde waarneming voor geen twee mensen hetzelfde is, omdat hun schemata-netwerk, ondanks overeenkomsten, toch uniek is en strikt persoonlijk.

De schemata-theorie stelt dat de aanwezigheid van de schema's voor de informatieverwerking onontbeerlijk is: informatie moet worden ontvangen, en opgeslagen, en later herkend en herinnerd worden. Een wijnkenner of een kunstcriticus beschikt over een zeer verfijnd netwerk van samenhangende ervaringen op het terrein van zijn vak of hobby, waardoor hij waarnemingen kan doen die leken volkomen ontgaan.

Schemata zijn noodzakelijk om gebeurtenissen te interpreteren, maar

zij kunnen aan de andere kant ook de vertekening van die gebeurtenissen veroorzaken!

Het kan zijn dat aan een waarneming een gegeven dat in een van de schemata aanwezig was wordt toegevoegd, zonder dat de waarnemer zich daarvan bewust is. Deze denkt iets opgemerkt te hebben in de werkelijkheid, terwijl zich dat niet heeft voorgedaan.

Verdiende loon

Een van de schema's die in de jaren tachtig de aandacht trok in de sociale psychologie is het schema van de *rechtvaardige wereld*.

'Ieder mens heeft in de loop van zijn ontwikkeling een reeks van normen, waarden en verwachtingen opgebouwd omtrent wat rechtvaardig, juist of eerlijk is. Iedereen streeft er ook naar in zijn directe omgeving verhoudingen te scheppen, die voldoen aan dat subjectieve gevoel van rechtvaardigheid en billijkheid.'

Wanneer ons of anderen onrecht wordt aangedaan, zijn we hevig verontwaardigd. Dat is psychologisch volkomen verklaarbaar. Toch kan, zoals Melvin Lerner van de Waterloo Universiteit in Canada in zijn onderzoek heeft aangetoond, het 'geloof in een rechtvaardige wereld' leiden tot vertekeningen van de werkelijkheid die het onrecht juist in stand houden.

Religies en folklore zijn vol voorbeelden waarin het goede het van het slechte, het ijverige van het luie wint. Kinderen wordt voorgehouden 'hun best te doen', en de weg naar rechtvaardigheid en een verdiende loopbaan lijkt geëffend. Wie zich niet aan de regels houdt, krijgt op een keer zijn verdiende loon.

Vanuit de ontwikkelingspsychologie weten we dat ieder kind op een bepaald moment leert dat onmiddellijke vervulling van een wens of bevrediging van een behoefte niet mogelijk is. Het kind leert de werkelijkheid te aanvaarden en leert bovendien dat het zinvol is te investeren in geduld: wensvervulling of behoeftebevrediging kan uitgesteld worden, in de verwachting dat te eniger tijd voor dit wachten beloning zal volgen. Het past zich aan aan het principe waaruit de mensen in zijn omgeving leven, dat van 'loon naar werken'. In religies komt dit principe tot uiting in de overtuiging dat God of de goden op de dag des oordeels ieders handel en wandel zal/zullen wegen en waarden en dat dan de grote afrekening zal plaats vinden. In de kunst kennen we de tegenstelling tussen de *good guy* en de *bad guy*.

Net als in sprookjes ondervindt de *good guy* vaak veel tegenslagen, maar uiteindelijk komt het allemaal goed. Dit schema is erg diep verankerd in ons brein en alle aanwijzingen dat goed leven en je best doen niet altijd naar waarde worden beloond, houden we vaak ver van ons, omdat die een bedreiging inhouden.

Eigen schuld

Wanneer iemand in onze naaste omgeving onrecht wordt aangedaan of onverdiend moet lijden, wordt ons gevoel van zekerheid ondergraven.

Wat die ander overkomt zou ook ons kunnen overkomen en bij ons investeren in 'loon naar werken' door ons best te doen, goed te zijn verschijnen vraagtekens.

We proberen nu die bedreigende waarneming en vooral dat bedreigende gevoel zo snel mogelijk weer kwijt te raken. De eerste impuls is om het slachtoffer genoegdoening te geven en zo de rechtvaardige wereld weer te herstellen: gevaar afgewend. Maar als het slachtoffer geen hulp geboden kan worden en een gevoel van machteloosheid ons dreigt in de greep te krijgen, gaan we, niet kwaad bedoeld

en vaak onbewust, er meestal toe over om bij het slachtoffer omstandigheden en hoedanigheden te constateren die het aannemelijk maken dat hij het slachtoffer werd, die het invoelbaar maken dat de narigheid toch ook aan hem zelf te wijten is.

Lerner deed samen met een collega experimenten waarbij hij studenten video's liet zien waarop mensen elektrische schokken kregen toebedeeld. De studenten dachten dat het om leerexperimenten ging en dat fouten met een elektrische schok werden bestraft. Na afloop kreeg een deel van de studenten de mogelijkheid om de slachtoffers compensatie te geven door hen voor een volgende ronde in te delen in een groep waar beloning volgde op goede antwoorden. Allen grepen die kans aan. Het andere deel van de studenten kreeg niet de mogelijkheid om de slachtoffers compensatie aan te bieden. Na afloop van het experiment liet deze laatste groep van studenten zich denigrerend uit over de slachtoffers, terwijl de andere groep dat niet deed.

'Als er geleden wordt zonder dat compensatie of hulp mogelijk is, bestaat er dus een sterke neiging om het karakter van het slachtoffer in overeenstemming te brengen met het onfortuinlijk lot dat hem of haar getroffen heeft.'

Bij een variant op dit experiment waarbij voor de slachtoffers de kans op vergelding open stond, bleek geen enkele student denigrerende opmerkingen over hen te maken.

Misdadigers rechtvaardigen hun handelingen vaak door hun slachtoffers als onwaardig voor te stellen, zoals de nazi's dat in hun ideologie deden t.o.v. de groepen mensen die zij bij de 'Untermenschen' indeelden.

Geen toeval

Jones en Aronson speelden met hun studenten rechtszittingen na waarbij de rechters daders die een maagd had verkracht een langere straf toematen dan daders die een getrouwde of een gescheiden vrouw hadden verkracht. Het vreemde was, dat die getrouwde en gescheiden vrouwen minder verantwoordelijkheid voor het gebeurde werd toegekend dan de vrouwen die nog maagd waren. Lerner en Simmons verklaren dit door te stellen dat van de drie situaties de verkrachting van een maagd het

meeste afbreuk doet aan ons geloof in de rechtvaardige wereld en dat de bedreiging van dat geloof ons er toe aanzet om toch enige schuld of verantwoordelijkheid bij de persoon in kwestie te leggen. Hetzelfde vreemde verschijnsel doet zich voor bij verkrachting door een bekende. Het slachtoffer dat door een onbekende verkracht werd, werd schuldiger geacht dan degene die door een bekende verkracht werd – terwijl het logischer is om dit precies andersom te zien!

Behoeftte aan een verklaring wordt vooral gevoeld als een belangrijk of aantrekkelijk persoon slachtoffer is geworden van een misdrijf, als bijvoorbeeld een staatshoofd vermoord is. Meestal steken dan spontaan geruchten over een complot de kop op: het idee dat de belangrijke persoon door een toevallige, gestoorde figuur is aangevallen, maakt het lot

ongrijpbaar, te willekeurig en wij kunnen daar niet goed mee omgaan.

In zijn boek 'The defence never rests' schrijft Bailey dat piloten over kameraden die niet van hun missie terugkeerden, als eerste verklaring altijd

aanvoerden: hij zal een navigatiefout gemaakt hebben. Niet de gevaarlijkheid of de onmogelijkheid van de missie werd als oorzaak aangevoerd, maar een menselijke fout. Een fout kun je vermijden, dan houd je greep op het leven!

Chodoff heeft erop geattendeerd hoe ouders van ongeneeslijk zieke kinderen vaak de schuld hiervoor bij zichzelf leggen: als zij zelf verantwoordelijk zijn, dan kunnen zij nieuwe rampen in de toekomst voorkomen.

De meest bedreigende ongelukken of rampen zijn daarom die waarvoor absoluut geen oorzaak of reden valt te bedenken.

Heden ik, morgen gij

Slachtoffers, ongeacht van welke categorie, vormen een bedreiging voor al diegenen die niet door een dergelijk lot worden getroffen. De toeschouwers proberen tegen vrijwel elke prijs hun geloof in de rechtvaardige wereld ongeschonden te houden, zij geloven in

winnaars, niet in verliezers. Slachtoffers moeten daarom niet alleen herstellen van de hun toegebrachte fysieke of psychische schade, ze moeten dat ook doen in een omgeving waarin men niet in hun traumatische ervaringen geïnteresseerd is. Juist als slachtoffers op geen enkele manier te compenseren zijn, worden zij het meest aan hun lot overgelaten. Zolang er op wat voor manier dan ook hulp geboden kan worden, blijven zij deel uit maken van de 'rechtvaardige wereld'.

Compensatie lijkt daarom de sleutel, voor zowel de slachtoffers als voor de sociale samenhang.

In ons strafstelsel is het slachtoffer – sinds de Verlichting! - nagenoeg afwezig (prof. Bianchi heeft hierover een schitterend boek geschreven). Ook in de psychiatrie, de psychologie en de criminologie ging de aandacht lange tijd voornamelijk naar de daders. Hoewel al een eeuw geleden gepleit werd voor meer oog voor het leed van de slachtoffers, hoewel er wel instanties gekomen zijn als Slachtofferhulp, blijft het leed van slachtoffers toch nog vaak buiten beeld. De dader-gerichtheid geeft het gevoel greep op het leven te hebben: de dader is gestraft, het recht heeft zijn loop gehad. Zou de blik werkelijk naar de slachtoffers gaan, dan klinkt daar de boodschap die we nu net niet willen horen: heden ik, morgen (misschien) gij.

'De vertekeningen waartoe het schema van de rechtvaardige wereld ons uitnodigt dienen tot instandhouding van een aangename illusie. Het slachtoffer betaalt hiervoor een onverdiende tol.[...] Compensatie voor het slachtoffer is van niet te onderschatten psychisch belang. Het voorkomt dat diegenen die nog deel uitmaken van de rechtvaardige wereld het slachtoffer in een vertekend licht gaan zien en hem op basis daarvan verder behandelen'.

Nieuwe functies website

In de beginjaren van het World Wide Web (WWW) verliep de communicatie van een website hoofdzakelijk in één richting. Namelijk van de website/eigenaar naar de lezer/bezoeker. Deze fase van het WWW wordt, inmiddels ook wel web 1.0 genoemd. Vanaf begin van deze eeuw zijn websites geleidelijk aan veranderd naar Sociaalnetwerksites. Ook wel web 2.0 genoemd. Het grote verschil tussen web 1.0 en web 2.0 is dat niet langer de eigenaar enkel de inhoud bepaalt. Nu kunnen ook de gebruikers van de website bepalen wat de inhoud van een pagina is. Grote voorbeelden zijn Hyves, Facebook en bijvoorbeeld LinkedIn. Maar ook bij Twitter bepaalt de gebruiker de inhoud en het nieuws.

Niet zo raar dus dat dit soort wensen ook al langer leven voor www.werkgroepherkenning.nl. Vandaar ook dat deze wens is opgenomen in het Beleidsplan 2011-2013. Vanaf het 1^e kwartaal van 2011 zal er een forum worden toegevoegd aan onze website.

Een internetforum of discussieforum bestaat uit digitaal publieke discussie-pagina's op het WWW. Een forum heeft meestal een hoofdpagina. Deze pagina is ingedeeld op onderwerpen. Op deze onderwerpen kan worden gereageerd, of er kunnen nieuwe onderwerpen worden aangedragen of er kan een oplossing worden gevraagd voor een specifiek probleem. De onderwerpen en het niveau van de discussie kunnen sterk variëren.

Binnen onze lotgenotengroep is privacy erg belangrijk. Ons lot blijft een beladen onderwerp. We hebben bijvoorbeeld niet voor niets een symposium met de titel: "Het taboe voorbij?" gehad. En ook een nummerplaat met de letters NSB op een auto, roept nog veel emoties op. De nieuwe functies op de website moeten dus absoluut veilig zijn. We zullen hier goed rekening mee houden. Daarom moeten bezoekers van een forum zich registreren. Een deel van het forum zal exclusief beschikbaar zijn voor donateurs. Er zal ook een poll functie komen, waarop gepeild kan worden, hoe u

(wij, de achterban) tegen kwesties aankijkt. Het vrijgeven online beschikbaar maken van oorlogskranten is een voorbeeld van zo'n dilemma. Ook kunnen donateurs elkaar persoonlijke berichten (PB's) sturen, via het mailsysteem van forum. We hopen hier een wens van donateurs, die bijvoorbeeld op Het Open Archief hun levensverhaal hebben gepubliceerd, te realiseren. We houden u op de hoogte. U ontvangt zeker een bericht zodra het forum opengaat. Voor degenen die we (nog) niet via e-mail kunnen bereiken, geef alsnog je e-mailadres aan ons door. Dit kan via het secretariaat of hou onze website goed in de gaten.

Met vriendelijke groeten,
Johan Wagenaar

De redactie ontving het volgende bericht met het verzoek dit in het decembernummer van het Bulletin te plaatsen:

In het septembernummer van 2010 staat onder de titel "De waarheid en de waar de van 'ons' verhaal" te lezen dat onderzoek dat wordt uitgevoerd door Bram Enning aan het NIOD van opzet is veranderd. Dat is echter niet het geval. Het is vanaf het begin de bedoeling geweest om het fenomeen 'kinderen van 'foute' ouders' te plaatsen in een breder historisch kader.

Bram Enning

VAN HET WESTELIJK FRONT GEEN NIEUWS

Het is met beroemde boeken vaak zo, dat veel mensen er over praten en dat maar weinigen ze echt gelezen hebben. Vaak neem ik me voor zo'n beroemd boek te lezen of aan te schaffen, maar dat komt er meestal niet van. Tot het toeval een handje helpt.

Zo liep ik op een boekenmarktje tegen een exemplaar aan van het beroemde boek van Erich Maria Remarque, een editie van 1929, uit het Duits vertaald door Annie Salomons. Wat een intrigerend boek!

Het begint meteen al bij de opdracht:

“Dit boek wil noch een aanklacht noch een bekentenis zijn. Het wil alleen een poging wagen, een beeld te geven van een generatie, die door den oorlog vernield werd, - ook als ze aan zijn granaten wist te ontkomen.”

De auteur schrijft over de lotgevallen van een paar Duitse soldaten aan het front in Noord-Frankrijk tijdens de Eerste Wereldoorlog, maar indirect verhaalt hij de ervaringen van alle soldaten die daar, op last van hun regeringen, moesten vechten. Gewone jongens allemaal, met na afloop van die oorlog een erfenis op hun nek waarmee ze in het reine moesten zien te komen, zonder hulp van hun overheden of wie dan ook.

Frontsoldaat Adolf Hitler zette de ervaren misère om in een onuitroeibare haat tegen de vijanden, in een onuitblusbaar verlangen naar revanche en sleepte veel van zijn generatiegenoten mee in zijn beweging die uiteindelijk uitmondde in de Tweede Wereldoorlog. De andere, Erich Maria Remarque, schreef een boek, dat geen aanklacht wil zijn, maar het is van de eerste tot de laatste letter.

Over de ouders en leraren, de volwassenen in het algemeen schrijft hij:

“Ze hadden voor ons achttienjarigen de bemiddelaars en de gidsen moeten zijn naar de wereld van de groote mensen, de wereld van arbeid, de plicht, de beschaving, en de vooruitgang; naar de toekomst. We lachten hen dikwijls uit en hielden ze voor den gek, maar eigenlijk hadden we een groot vertrouwen in hen. Met het begrip “autoriteit”, waarvan zij de dragers waren, hing in onze gedachten samen dieper inzicht en echt menselijk begrip. Maar de eerste doode, dien we zagen, deed die overtuiging ineens storten. Wij moesten erkennen, dat onze generatie eerlijker was dan de hunne; zij overtroffen ons alleen in phrases en in handigheid. Het eerste trommelvuur maakte ons onze dwaling bewust en tegelijk begaf ons de wereldbeschouwing, die zij ons hadden bijgebracht. [...] En we zagen, dat er van hun wereld niets overbleef. We waren plotseling verschrikkelijk eenzaam; - en we moesten het alleen zien klaar te spelen.:

De vriendengroep herinnert zich op een rustdag de zaken die ze op school leerden, het belang dat hun leraren hier aan hechtten en ze steken er de draak mee.

“Hoeveel inwoners heeft Melbourne?” hervat Müller.

“Hoe wil je het ooit in de wereld tot iets brengen, als je dit niet weet?” vraag ik verontwaardigd aan Albert.

“Wat verstaat men onder cohaesie?” troeft deze terug. We weten van dien heelen rommel niet veel meer af. We hebben er ook niet veel nut van gehad. Maar niemand heeft ons op school geleerd, hoe je bij regen en storm een sigaret aan moet steken; hoe je van nat hout een vuurtje kan stoken – of dat je een bajonet bij voorkeur in de buik moet steken, omdat hij daar niet klem raakt, zoals bij een stoot tusschen de ribben.” [...]

Albert spreekt het voor ons allemaal uit: 'De oorlog heeft ons voor alles ongeschikt gemaakt.' Hij heeft gelijk. We zijn niet jong meer. We willen de wereld niet meer stormenderhand veroveren. We zijn vluchtelingen: We ontvluchten onszelf, ons leven. We waren achttien jaar en begonnen net van de wereld en van ons leven te houden; toen moesten we op datzelfde leven schieten. De eerste granaat die doel trof, raakte ons in ons eigen hart.”

*Over herinnering aan de tijd voor de oorlog
mijmert de hoofdpersoon Paul Bäumer:*

“Maar hier in de loopgraven hebben we haar heelemaal verloren. Ze komt niet meer uit ons naar boven; - wij zijn van binnen dood, en zij staat in de verte aan de horizon; ze is een soort visioen geworden, een raadselachtige spiegeling, een bezoeking, waar we bang voor zijn en die we toch hopeloos liefhebben. Zij is sterk, en ons verlangen is het ook; - maar ze is onbereikbaar en dat weten wij. We bereiken onze herinneringen evenmin, als den generaalsrang.[...] Maar als we uit den oorlog terugkeerden, zouden we in het land van onze

jeugd rondgaan, alsof we er niet thuishoorden, en het uit belangstelling eens kwamen bekijken. We zijn van binnen verbrand door feitelijkheden; we kunnen sjacheren, als kettinghandelaars en we hakken er op in als slagers. We zijn niet meer zorgeloos; - we zijn afschuwelijk onverschillig geworden. Al kwamen we terug, hoe zouden we er kunnen leven? We zijn zoo eenzaam als kinderen en zoo door de wol geverfd als oude ratten; we zijn ruw en triest en oppervlakkig geworden; - ik geloof niet, dat we nog te redden zijn.”

Met grote helderheid ziet de schrijver dat de opgelopen trauma's zich na de oorlog zullen manifesteren en dan niet meer te ontlopen zullen zijn:

“De gruwelen van het front verzinken, zoodra we hun den rug hebben toegekeerd; we bestrijden onzen afschuw met vuile en cynische grappen. Als iemand sneuvelt, dan zeggen we, dat het hem dun door zijn broek is gelopen; op die manier praten we over alles en dat bewaart ons voor gek worden. Zoolang we het zoo opnemen kunnen, hebben we nog weerstandsvermogen.[...] Maar ik weet: alles, wat nu, zoolang we in den oorlog zijn, diep in ons wegzakt als een steen, zal, als het eenmaal vrede is, weer naar boven komen en dan begint eerst onze strijd ermee op leven en dood.”

Veel mensen willen tijdens zijn verlof weten hoe het aan het front is, ook zijn vader blijft maar aandringen dat hij iets vertelt.

“Hij begrijpt natuurlijk niet, dat je over zulk soort dingen niet kunt praten, en ik zou hem graag dat plezier doen; maar het is voor mijzelf zoo gevaarlijk, want als ik over die dingen ga praten, dan ben ik bang, dat ze zoo'n macht over me zullen krijgen, dat ik er nooit meer van los raak. Hoe zouden we verder kunnen leven, als we wezenlijk een helder inzicht hadden, in alles wat er aan het front gebeurt! Daarom beperk ik me ertoe, hem een paar grappige dingen te vertellen.”

Het verlof valt hem niet mee. Alle dingen lijken anders dan vroeger, maar het zijn zijn ervaringen aan het front die hem veranderd en die de weg naar vroeger afgesloten hebben.

“Een vreeselijk gevoel van vervreemding komt plotseling in mij op: ik kan het oude niet meer terugvinden; het heeft me uitgestooten; hoe ik ook smee en me inspan, ik blijf dor van binnen, ik zit maar zonder meeleven, triestig als een ter dood veroordeelde, voor mij uit te kijken en het verleden keert zich van mij af. Maar tegelijkertijd merk ik ook, dat ik zelf bang ben, om dat voorbijgegane al te sterk op te roepen, omdat ik niet weet, waartoe ik dan zou kunnen komen. Ik ben nu eenmaal soldaat; daaraan moet ik me houden.”

Over krijgsgevangenen schrijft hij:

“Het is eigenaardig deze vijanden van ons nu eens van dichtbij te zien. Ze hebben gezichten die tot nadenken stemmen, trouwhartige boerengezichten, met een breed voorhoofd, een dikke neus en dikke lippen, breede handen en pluizig haar. Je zou ze goed kunnen gebruiken bij het ploegen

en maaien en appelsplukken. Ze zien er nog gemoedelijker uit dan onze boeren in Friesland.[...] Hun leven is me onbekend; ze hebben geen schuld; - als ik meer van hen wist, hoe ze heeten, hoe ze leven, wat ze voor verwachtingen hebben; waarover ze tobben, - dan zou mijn verbijstering zich ergens op kunnen richten en misschien tot medelijden uitgroeien. Maar nu besef ik in hun alleen de algemeene smart van de schepping, de verschrikkelijke weemoed van het leven, en de wreedheid van de menschen. Eén enkel bevel van bovenaf heeft deze stille figuren tot onze vijanden verklaard; een dergelijk bevel zou ze tot onze vrienden kunnen omtoveren. Ergens aan de een of andere tafel wordt een officieel stuk ondertekend door eenige menschen, die we geen van allen kennen, en daarom moet nu jarenlang ons hoogste streven zijn, iets, dat anders door de heele wereld met verachting wordt bejegend, en waarop ze de hoogste straf heeft gesteld. Wie kan dit nog begrijpen, als hij die stille menschen hier ziet, met hun kinderlijke gezichten en hun baarden als apostelen!”

Over de oorzaak en oorsprong van de oorlog zeggen de vrienden:

“Accoord; maar vergeet niet, dat wij bijna allemaal maar gewone menschen zijn. En in Frankrijk zijn de meeste menschen toch ook niet meer dan arbeiders of handwerkslui of ambtenaartjes. Waarom zou nu een Fransche smid of een Fransche schoenmaker ons willen aanvallen? Neen, - dat zijn alleen maar de regeeringen. Ik had nog nooit een Franschman gezien voordat ik hier aan het front kwam; en met de meeste Franschen zal het wel net zo gesteld zijn geweest, als met ons. Die zijn er net zomin over geraadpleegd als wij.[...] Niemand wil eigenlijk oorlog, en opeens is hij er toch. Wij hebben geen oorlog gewild; de anderen beweren hetzelfde; - en toch is de halve wereld er nu druk mee bezig.”

Als de hoofdpersoon iemand gedood heeft, knaagt zijn geweten aan hem:

“Maar daar straks was je alleen maar een begrip voor me, een combinatie van begrippen, die in mijn hersens bestonden en me tot een besluit dreven; - het is dat abstracte begrip van vijand, dat ik heb willen doodsteken, maar nu zie ik pas, dat je een mensch bent, precies zoals ik. Ik dacht eerst alleen maar aan je handgranaten, aan je bajonet en je wapens; - maar nu zie ik je vrouw en je gezicht en alles wat we gemeen hebben.”

De auteur tekent scherp de desolate gemoedstoestand van de hoofdpersoon:

“Ik ben jong; ik ben pas twintig jaar oud; maar ik ken van het leven nog niets anders dan wanhoop, angst, en een samenkoppeling van de onnoozelste oppervlakkigheid met een poel van ellende. Ik zie, hoe de volken tegen elkaar opgedreven worden en elkaar vermoorden, zwijgend, onwetend, dwaas, gehoorzaam, onschuldig.[...] Wat zullen onze vaders doen, als we eenmaal opstaan, om hen ter verantwoording te roepen? En wat verwachten ze van ons, als er eens een tijd komt, dat er geen oorlog meer is? Jaren lang was moorden onze eenige bezigheid; - het was onze eerste maatschappelijke positie. Van het leven kennen we alleen den dood. Wat kan hierna nu nog komen? En wat moet er van ons worden?”

Als er geruchten gaan over een spoedig einde van de oorlog, probeert de hoofdpersoon te bedenken hoe zijn leven er dan zal uitzien:

“Maar een doel voor mijn leven weet ik niet. Als we in 1916 naar huis waren gegaan, dan hadden we uit onze smart en uit de felheid van onze ondervindingen een storm over het land ontketend. Maar als we nu naar huis gaan, dan zijn we moe, mislukt, leeggebrand, ontworteld en zonder verwachtingen. We zullen onze draai niet meer kunnen vinden. Niemand zal ons ook kunnen

begrijpen; (de ouderen, die al een gezin of een baan hadden, kunnen daarin terugkeren, maar de jongeren niet). We weten met onszelf geen raad; we zullen ouder worden; eenigen zullen zich kunnen aanpassen, anderen zullen zich maar in het onvermijdelijke schikken, en de meesten zullen wanhopig zijn; - de jaren zullen voorbijgaan en eindelijk zal die ongelukkige generatie uitsterven.”

De hoofdpersoon overleeft de oorlog niet, hij wordt gedood op de dag dat, in oktober 1918, het legerbulletin maar uit één zinnetje bestaat: “Van het westelijk front geen nieuws”.

Remarque, zelf in 1916 naar het front gegaan als vrijwilliger, schreef zijn boek pas jaren later. Het kwam uit in 1929 en er werden in het eerste jaar miljoenen exemplaren van verkocht in Duitsland. In 1933 werd het boek verboden. Remarque had toen Duitsland al verlaten, verwierf later de Amerikaanse nationaliteit maar woonde het grootste deel van zijn leven in Zwitserland. Zijn latere boeken hadden veel minder succes.

Veel interesse voor het Open Archief

(door Jonna Lind, Cogis)

Het Open Archief bestaat intussen al meer dan twee jaar, maar het is nog steeds een levendige site. En niet alleen de site is levendig: rondom de site gebeurt er ook van alles. In wat waarschijnlijk zowel mijn eerste als laatste bijdrage aan het Bulletin zal zijn, vertel ik over wat er de laatste tijd zoal gebeurd is en wat er in de naaste toekomst zal gebeuren.

Het Open Archief bij het Nationaal Archief

Ceciel Huitema heeft er al over geschreven hier in het Bulletin: Het Open Archief verhuist van Cogis naar het Nationaal Archief. Het gaat deel uitmaken van het Verhalenarchief (www.hetverhalenarchief.nl). Omdat het verhalenarchief net begonnen is met een thema over *50 jaar Italiaanse gastarbeiders*, zal het Open Archief zoals het er nu uitziet pas 1 februari 2011 echt onderdeel gaan uitmaken van het Verhalenarchief. Tot die tijd kunt U het Open Archief bereiken via www.hetopenarchief.nl.

Op het moment zijn Cogis en het Nationaal Archief in gesprek over hoe het 'nieuwe' Open Archief er precies uit komt te zien. Heel veel zaken blijven gewoon hetzelfde. Sommige onderdelen – zoals de profielen en de historische achtergrond - komen anders uit te zien omdat het Nationaal Archief met een andere websiteprogramma werkt. U krijgt zodra een en ander vernieuwd is uitvoerig bericht. Bovendien heeft het Nationaal Archief ook een webmaster die u te zijner tijd zal helpen als u ergens moeite mee heeft.

De Biografie van Amsterdam – een project van de Universiteit van Amsterdam

Zoals een aantal van de leden op het Open Archief op helaas vaak niet al te prettige wijze heeft ervaren, zijn masterstudenten Geschiedenis en Journalistiek aan de Universiteit van Amsterdam bezig met een project genaamd *De Biografie van Amsterdam*. Zij maken een documentaire over onder andere internering van collaborateurs en NSB'ers na de oorlog. De te directe manier waarop sommige studenten contact hebben gezocht met leden van het Open Archief, heeft veel beroering te weeg gebracht. Na aanleiding van klachten, heb ik een oproep op de site geplaatst over hoe je voor onderzoek e.d. in contact kan komen met KFO'. Ook heb ik contact opgenomen met studenten en medewerkers van de UvA. Het was uiteraard nóóit de bedoeling van docenten en studenten om KFO's pijn te berokkenen en ik wil hier hun excuses overbrengen.

Voor degenen, die meer willen weten over het project – waar noch de WG Herkenning, noch Cogis bij betrokken is – kan meer lezen op hun site: <http://www.biografievanamsterdam.nl/>.

Interviewproject School voor Journalistiek Utrecht:

Chris van Heijden en zijn studenten van de School voor Journalistiek Utrecht zijn begonnen met het Interviewproject *Kinderen van 'foute' ouders*. Het gaat heel goed, bijna alle studenten hebben al ontmoetingen gehad – er wordt hard gewerkt.

Óók in 2011 een schrijfworkshop voor Het Open Archief

Ook al gaat het Open Archief over naar het Nationaal Archief, het is niet in één keer afgelopen met de schrijfworkshops. Lies Schneiders zal ook begin 2011 een workshop geven.

De schrijfworkshops van de afgelopen tijd waren alle zeer succesvol. Zowel de docente, de cursisten als het projectteam rondom het Open Archief waren zeer tevreden. De schrijfsessies verliepen in een uitstekende sfeer die gekenmerkt werd door openheid en enthousiasme en de output loog er ook niet om. Meer dan één verhaal in het Open Archief dankt zijn bestaan en vorm aan het volgen van een schrijfworkshop.

Na het succes van de jongste workshop in oktober, ontstond het idee om ook na de overgang naar het Nationaal Archief een workshop aan te bieden. Het is nog niet helemaal bekend wanneer de workshop plaats zal vinden, maar de verwachting is dat het in februari wordt, om de overgang naar het Verhalenarchief luister bij te zetten. Zodra de plannen helemaal rond zijn, zullen we u hierover op de hoogte stellen via de gebruikelijke kanalen.

Mocht u belangstelling hebben voor deze schrijfworkshop of meer informatie willen, neem dan contact op met Jonna Lind: j.lind@cogis.nl.

Neef en nicht vinden elkaar via het Open Archief

Het Open Archief brengt ook mensen bij elkaar. Mede dankzij de site, vertelt een bezoeker, “kwam ik de naam Pieter Bakelaar tegen. Ik wist van zijn bestaan niets af, maar kwam er achter dat hij een zoon is van Gerrit Bakelaar die in de oorlog fout was geweest. Mijn vader (broer van Gerrit) heeft hem altijd dood gezwegen. Ik heb Piet een berichtje gestuurd en het leuke hiervan is nu, dat we als neef en nicht goede vrienden zijn geworden. Ik wil jullie dit even laten weten, want als ik het open archief niet had doorgespit, had ik nergens iets van geweten. Pieter is ruim 70 en ik 63. Ook andere familieleden hebben hem in de kring opgenomen.”

JANNIE BOEREMA: DE KINDEREN VAN DE NSB

Interviews met kinderen van 'foute ouders'

Uitg. Noordboek, ISBN 978 90 330 0924 2

Jannie Boerema is in Drente bekend vanwege haar gedichten en columns in diverse kranten en tijdschriften en als promotor van de Drentse taal en cultuur. Ze schreef o.a. een cursus voor de Noordenveldse taal en had een groot aandeel in de samenstelling van 'Het Drents veurleesboek'. In 2000 verscheen 'Een roze wolk, Drents- en Nederlandstalige sprookjes voor volwassenen' met illustraties van Kees Thijn. Aan hem is haar nieuwste boek met interviews opgedragen.

Ze kan goed schrijven, zo blijkt ook uit dit boek. Ze is ook een dichteres wat ondermeer duidelijk wordt door haar mooie beeldrijke landschapsschilderingen, de manier waarop ze de sfeer schetst waarin de gesprekken plaatsvinden. De foto op de omslag is heel mooi:

donkere, dreigende wolken die de problemen die KFO boven het hoofd hangen treffend weergeven.

Ik heb moeite met de titel van het boek: Kinderen van de NSB. De ondertitel: interviews met kinderen van 'foute ouders' (de haakjes staan verkeerd) verduidelijkt en corrigeert, maar mijn bezwaren blijven. Daar zijn verschillende redenen voor. Ten eerste: die kinderen waren helemaal niet van de NSB, hun ouders kozen ervoor om lid te worden van die partij, maar dat is heel wat anders. Juist omdat kinderen vereenzelvigd zijn met de keuze van hun ouders is de combinatie van kinderen en NSB in één korte titel mijns inziens niet erg gelukkig. Daarnaast heeft de schrijfster ook een gesprek opgenomen met de publicist Lammert Huizing, die dwangarbeid in Duitsland heeft verricht. Diens uitspraken over ds. Van Lunzen maken vooral de kern van het hoofdstuk uit. Van Lunzen nam het indertijd op voor de in Westerbork geïnterneerde NSB'ers die vaak op schandelijke en soms ronduit misdadige manier door de bewakers werden behandeld.

Hij heeft door zijn bemoeienis verbetering kunnen afdwingen.

In het boek komen ook fragmenten voor uit een boek dat over de familie Hoven geschreven is. Eén stuk gaat over Albert Hoven die een Joods gezin verborgen hield en daar later van Yadvashem, het Holocaustinstituut in Jeruzalem, een onderscheiding voor kreeg. Een ander stuk gaat over zijn neef Bert, die voor zijn pro-Duitse handelingen tijdens de oorlog drie jaar geïnterneerd geweest is. Zijn dochter heeft met Jannie Boerema gesproken. Zij valt onder de categorie die in de titel genoemd wordt, maar haar oom Albert, Lammert Huizing en ds. Lunzen vallen daar niet onder.

Ten derde: in de gesprekken met haar gesprekspartners zijn ook heel andere thema's aan de orde gekomen dan alleen de invloed van de foute politieke keuze van de ouders, bijvoorbeeld het overlijden van een kind, iemands ervaringen tijdens reizen door India of stervensbegeleiding. Dat is prima; in het leven van KFO speelt natuurlijk niet alleen de invloed van de oorlog, er gebeuren uiteraard ook dingen die anderen ook overkomen: ziekte, dood, scheiding, ontslag.

Ik verwacht echter bij deze titel een boek van een documentaire-achtig karakter en dat blijkt het niet te zijn. Een titel als 'Gesprekken in Drente over de oorlog' zou wat mij betreft de lading beter gedekt hebben. In dat geval zou ook eventuele wijdlopiegheid voor mij acceptabel zijn geweest, terwijl mij die nu stoort: wat heb ik er aan om te weten dat de schrijfster de weg naar het huis van Jurrien niet kon vinden en dat ze toen door rood is gereden? Of dat ze pianoles heeft gehad van een zoon van een kampbewaker, een zachtaardige man.

Het leidt voor mij weg van waar het in de gesprekken over moet gaan, n.l. hoe de keuze van de ouder(s) het leven van hun kind heeft beïnvloed, welke moeilijkheden daaruit voortgekomen zijn.

Eerlijkheidshalve wil ik opmerken dat ik altijd moeite heb met teveel 'gedoe eromheen' zoals ik dat noem. Als bij een serie die op de tv wordt uitgezonden elke nieuwe uitzending begint met het beginfilmpje dat 2 tot 3 minuten duurt, dan denk ik: zonde van de tijd, in die paar minuten had het over het onderwerp kunnen gaan. Zoals in een gefilmd portret van mij voor de Franse

Antenne 2 anderhalve minuut gewijd werd aan een carnavalsoptocht die we toevallig tegenkwamen in het stadje waar we een deel van het gesprek opnamen. Ik ben wel voor 'couleur locale', maar het moet binnen de perken blijven.

Regisseurs denken daar doorgaans anders over en iemand die een literair boek, geen documentaire schrijft, waarschijnlijk ook.

Wat ik belangrijk aan dit boek vind is het feit dat Jannie Boerema haar gesprekspartners niet via bemiddeling van Herkenning gevonden heeft, ook al zijn twee van de geïnterviewden die in haar boek aan het woord komen wel bij onze organisatie betrokken.

Tekenend is dat al deze mensen die niks met Herkenning te maken hebben, maar wel tot de doelgroep behoren, dingen hebben meegemaakt die wij op grond van onze ervaringsdeskundigheid binnen de organisatie in kaart hebben gebracht in bijvoorbeeld de brochure en het Compendium.

De problematiek die hieruit vaak is voortgevloeid is niet gebonden aan de mensen die zich met Herkenning verbonden weten, de anderen hebben soortgelijke problemen.

Het is goed dat dit boek dat aantoont.

Jannie Boerema schrijft dat er verscheidene personen die aanvankelijk in een gesprek hadden toegestemd uiteindelijk hebben afgehaakt – van twee heeft ze een briefje in het boek opgenomen. Soms durfden ze het gesprek zelf toch niet aan, soms hielden ze rekening met de wens van de ouders of wilden ze niet dat kinderen of kleinkinderen een risico zouden lopen. Het taboe voorbij of toch nog niet, alleen maar de angst van deze mensen of werkelijke reden tot ongerustheid? Wie het weet mag het zeggen. Jannie Boerema kreeg al voordat het boek uitkwam verscheidene negatieve reacties op haar voornemen een boek over dit onderwerp te schrijven, maar zeker ook daarna. Scheldkanonnades aan de telefoon, verwijten dat ze een antisemiet zou zijn.

Jannie Boerema heeft de impact van de politieke keuze van de ouder(s) op het leven

van hun kind het duidelijkst verwoord in het verhaal van Pieter Kempers. Hoe het missen van een basis in het leven gevolgen heeft voor sociale vaardigheid, zelfvertrouwen, identiteit, het aangaan van relaties. Hoe zwijgen ziekmakend is, zoals ze enkele malen een uitspraak van Grimbert Rost van Tonningen aanhaalt. Het verhaal van Boele Boelens die geen problemen heeft overgehouden aan het lidmaatschap van zijn vader van de partij,

laat zien dat als er in een familie gewoon over gepraat wordt de situatie niet traumatiserend hoeft te zijn.

Daarbij komt dat de omgeving zijn vader na het uitzitten van zijn straf weer gewoon accepteerde, zodat hij zijn cafébedrijf met succes kon voortzetten.

Op de laatste bladzijde van het boek schrijft Jannie Boerema dat er over de groep 'kinderen van de NSB' weinig tot niets bekend was. Zij heeft met hen gesproken, schrijft ze, met sommigen meer dan dertig uur en de neerslag daarvan is dit boek. Elders in het boek schrijft ze echter dat ze veel van en over KFO heeft gelezen (p.126/127). Deze uitspraken staan haaks op elkaar. Er is zeker wel over die groep geschreven, en ook wel 'dichtbij huis', in het noorden van ons land. Ik denk dan met name aan het boek van Zus Wassenaar 'It pak van ús heit' (1993), aan het boek van Alie Noorlag 'Een leven lang gezwegen' (2007) en het levensverhaal van Willy Munneke-van Polen, opgetekend door Lucas Koops in 'Ingehaald door het verleden' (2008). Nog afgezien van de stukken die het Dagblad van het Noorden vanaf de oprichting van Herkenning in 1981 met grote regelmaat aan de werkgroep en aan KFO heeft gewijd. Dat maakt nog een boek met gesprekken met mensen van de doelgroep niet overbodig, zeker niet, maar het is dan wel: nóg een boek en niet een boek dat een vrijwel onbekend onderwerp naar voren brengt.

Boele Boelens zegt over boeken van en over KFO dat hij daarin 'de kern mist. Als een kat om de hete brij'. De schrijfster vraagt hem niet wat die brij dan is en zo moet de lezer maar gissen wat hij bedoelt en waarin de schrijfster het met hem eens is. Want zij neemt zijn

woordgebruik in een van de vragen die ze aan een gespreks-partner stelt over. 'Misschien klinkt dat wel arrogant en dat is niet de bedoeling. Maar het blijven verhalen die ergens blijven steken.' In een telefoongesprek met de schrijfster naar aanleiding van mijn opmerking dat ik deze uitspraak, alhoewel niet zo bedoeld toch erg arrogant vind en een diskwalificatie vind van alle KFO en anderen die over de materie hebben geschreven, merkte Jannie Boerema op dat ze met die kern bedoelt: wat de vader precies heeft gedaan. In de boeken en stukken die zij heeft gelezen ontbrak die informatie en in de eerste gesprekken die ze met mensen voerde blokkeerde het gesprek als ze naar de daden van de vader vroeg. Ik heb haar duidelijk gemaakt dat voor mij, en naar ik aanneem voor andere KFO, de kern heel ergens anders ligt en dan vaak voor ieder persoonlijk ergens anders. Voor de een is dat schaamte, voor de ander schuldgevoelens, voor een ander het missen van basiswarmte of een identiteitsprobleem in verband met de keuze van de ouder(s).

De toekenning van een zo verschillende betekenis aan het begrip 'kern van de zaak' – de daadwerkelijke keuze en schuld van de vader aan de ene kant, de inhoud van de psychische problematiek van het kind aan de andere kant – kan in dit Bulletin aan de orde gesteld worden. Maar zal de lezer snappen wat Jannie Boerema bedoeld heeft? En wat KFO over het algemeen als kern van hun verhaal zien?

Wat heeft de schrijfster bewogen dit boek te schrijven?

Ik had haar deze vraag en enkele andere voorgelegd en we zouden die samen met haar antwoorden tot een interview-gesprek verwerken voor het Bulletin. Door de emotionele nasleep van de publicatie van dit boek liet ze me weten op dit moment geen kans te zien om op mijn vragen in te gaan. De motieven om dit boek te schrijven stelt de schrijfster aan de orde in een verslag van gesprekken met iemand die anoniem wil blijven. Dan gaat het over een samenloop van omstandigheden: haar contacten met Westerbork over een ander boek over de oorlog en haar relatie met een kind van 'foute' ouders die stuk loopt omdat de betrokkene de problematiek niet aankan en een ongelooflijke,

ondraagbare last legt op zijn partner, die op een goed moment moet afhaken, hoe moeilijk en onverteerbaar dat ook is. Lezen over de problematiek helpt wel maar begrijpen maakt het alleen verstandelijk gesproken makkelijker, gevoelsmatig niet. 'Ik weet wel zeker dat partners van NSB-kinderen het net zo moeilijk hebben als die kinderen zelf. Letterlijk lege handen en verdriet. Fantoompijn. Ik maak fouten en natuurlijk is het zo dat mijn ervaringen niet de ervaringen van anderen hoeven te zijn.'

Ook hierover heb ik met haar gesproken. Zij was het met mij eens dat de problematiek voor de in zijn of haar jeugd getraumatiseerde persoon anders is dan die van een latere partner, hoezeer deze laatste ook een deel van de last mee te dragen zal krijgen en door de moeizaamheid van de relatie beschadigd kan worden. De aangehaalde zin is ook wat haar betreft wel iets te kort door de bocht.

Het boek gaat niet alleen over KFO, het gaat mijns inziens ook over de schrijfster. En waarom ook niet. Maar misschien ligt hier de sleutel voor de on-balans die ik in het boek opmerk. Ik blijf het jammer vinden dat ze haar eigen stuk wegschuift in het verhaal van een ander, terwijl ze op verschillende plaatsen in het boek zelf zo duidelijk in beeld is. Dat wil niet zeggen dat dit geen aardig boek is.

Gonda Scheffel-Baars

Feiten en wat je erdoor bent geworden

Op de scheurkalender van Happiness stond op 14 juli 2010 het volgende:

“De feiten doen er toch helemaal niet toe in het leven, alleen wat men erdoor geworden is.”

Citaat van Etty Hillesum.

Commentaar op de achterzijde:

“Het is een behoorlijk onthechte gedachte van Etty Hillesum. Alleen het resultaat van je leven telt, de stappen die tot het resultaat hebben geleid, mag je vergeten.

Wij doen het over het algemeen anders. Wij hechten aan die vroegere feiten. Sommigen van ons zijn onvervalst sentimenteel. Al die feiten van vroeger, verzameld in fotoalbums, dagboeken, mappen met tijdschriften en dozen met brieven, worden gekoesterd. Maar ze zijn een doel op zich. In een parafrase van het dagcitaat: de feiten doen er toe, wat we erdoor geworden zijn kan ons niet schelen. Anderen leggen die verbanden wel. Het gebrek aan successen van vandaag wordt bij voortdurend gekoppeld aan mogelijke oorzaken in het verleden. Slecht in relaties? Dat komt omdat. Zwakke gezondheid? Dat komt omdat. Het helpt verklaren. Maar helpt het werkelijk?

Of je verleden nu door een roze bril bekijkt of als een detective onderzoekt – het is voorbij.

Probeer het los te laten, zegt Etty Hillesum, en richt je op vandaag.'

Deze tekst stuurde een van de lezers van het Bulletin mij toe. Stof om over na te denken. Ik wil er een kanttekening bij plaatsen: in organisaties zoals de onze, waar mensen bijeen komen rond een (gedeeltelijk) gezamenlijke problematiek,

bevinden mensen zich in verschillende fasen van verwerking van hun problemen.

De een is al meer dan 20 jaar geleden eraan begonnen, een ander is zich pas zeer recent bewust geworden van de aard van zijn of haar problemen.

Als je nog maar net begint aan je zoektocht

naar antwoorden, naar inzicht en bewustwording, kunnen materiële zaken als foto's, brieven, dagboeken, schilderijen etc. van ongekende waarde zijn. (zie ook het artikel over Els Leijts). Ze kunnen informatie verschaffen over een verleden waar altijd over gezweven is. Ze 'schreeuwen' erom om 'gelezen' te worden, gebruikt te worden voor onze zoektocht. Ze helpen ons te begrijpen wie we zijn en waarom we zijn zoals we zijn.

Het kan ook (een tijd) belangrijk zijn om wat er zich in het heden in ons leven afspeelt terug te koppelen naar dat wat in het verleden door ons ervaren is, wat we hebben meegemaakt, wat ons overkomen is. Ook dan gaat het om inzicht te verwerven, verklaringen te vinden voor onze problemen met het aangaan van relaties of voor onze zwakke gezondheid.

Op een bepaald moment zullen de feiten minder belangrijk worden, zien we in dat verklaringen geen alibi zijn voor het heden. In dat opzicht ben ik het met het commentaar op de kalender wel eens. Maar we moeten onze ogen er niet voor sluiten, dat als het voor óns niet meer zo belangrijk is, er anderen zijn voor wie die feiten en verklaringen nog actueel zijn, nog grote waarde hebben, omdat ze pas aan het begin van hun zoektocht staan.

Het commentaar spreekt over Etty's 'onthechte' gedachte.

Etty is vergevorderd op haar zoektocht naar waarheid en betekenis, ze is het stadium van feiten en verklaringen allang voorbij.

Haar uitspraak is een finish waar naartoe we allemaal op weg zijn – maar we zijn er niet allemaal al even dichtbij.

Voor sommigen moet de blik nog een poosje op het verleden gericht zijn om de verbinding met het heden te onderzoeken, voor anderen is het al mogelijk om het verleden te laten rusten en de blik te richten op vandaag.

GSB

LEVEN MET DE KEUZE VAN JE OUDERS

Het heeft me lang veel gemakkelijker geleken om een kind van een verzetsstrijder te zijn dan van een NSB'er. Gaan veel kinderen van collaborateurs gebukt onder gevoelens van schuld en schaamte, kinderen van verzetshelden kunnen trots zijn op de daden van hun vader en/of moeder. En dat is uiteraard veel gemakkelijker. Dacht ik altijd.

Tot ik bij Kombi kennis maakte met kinderen waarvan een of beide ouders aan verzetsactiviteiten had(den) deelgenomen.

Ik had nooit gedacht dat nakomelingen van verzetsstrijders zich negatief over hun ouders zouden kunnen uitlaten, maar dat deden sommigen wel.

Hun grieven waren divers, het verdriet en de problemen zeer verschillend.

Sommigen waren wel trots op de keuze van hun ouders, die later echter voor psychische problemen zorgde vanwege de traumatische ervaringen die ze erdoor meemaakten. De kinderen leden onder de woedeuitbarstingen of onder het zwijgen van de ouders, onder de spanningen die ze voelden maar waar nooit over gesproken werd. Ze waren bang van ouders die onberekenbaar waren in hun reacties, of voelden zich in de kou gezet door ouders die hun geen basiswarmte of veiligheid konden bieden. Zij wisten vaak niet goed hoe ze beide kanten van hun ouders op een evenwichtige manier met elkaar in overeenstemming konden brengen.

Anderen waren boos: 'Waarom koos mijn vader voor het redden van neergeschoten piloten of voor het zoeken van onderduikadressen voor Joden en waarom koos hij niet voor zijn gezin, voor zijn vrouw en zijn kinderen? Waren wij minder belangrijk dan zij?' Zij vinden dat hun ouders meer met het gezin rekening hadden moeten houden. Zij hadden liever gezien dat zij behoorden tot de 90% van de Nederlanders die 'niks' deden. Sommigen waren verontwaardigd omdat hun ouders zich lieten voorstaan op hun goede keuze en zich gedroegen alsof éénmaal een goede keuze in je leven een aflaat is voor de rest. Ze konden die zelfverheffing van hun

ouders niet uitstaan. Anderen voelden een enorme druk van de 'buitenwereld' die van hen eiste dat ze trots zouden zijn op hun ouders, terwijl zij hen op een heel andere manier meemaakten. Kritiek op hun ouders uitspreken mocht niet: een held kritiseer je niet. Zo werden zij door de buitenwereld monddood gemaakt, moesten ze 'kiezen': blijven waarnemen wat zij waarnamen tegen de druk van de buitenwacht in, of zich aan die druk gewonnen geven en voortaan eigen waarnemingen niet meer vertrouwen.

Sommigen van ons, KFO, vroegen zich jaren lang verbijsterd af of hun ouders mee hadden gedaan aan razzia's en de Jodenvervolging, mensen de dood in hadden gedreven of wellicht zelf gedood. Dit soort vragen bleek ook bij enkele kinderen van verzetsdeelnemers te leven. Had hun vader/moeder meegedaan aan het gewapend verzet, mensen 'geliquideerd'?

Ze verfoeiden dat woord, omdat het verhult dat het om doden gaat. Sommige kinderen van verzetsdeelnemers hebben het er moeilijk mee dat hun vader/moeder medemensen heeft gedood, ook al was dat 'voor het goede doel', de bevrijding van Nederland.

In Engeland en Finland, en in Frankrijk op veel kleinere schaal, zijn kinderen geëvacueerd, van hun ouders en families gescheiden, om hen in veiligheid te brengen.

Hier stond het belang van het kind voorop, hun fysieke overleven was het doel.

De overheid en de ouders maakten de goede keuze, maar toch...De psychische gevolgen voor een groot aantal kinderen liegen er niet om. Een oorlogskind uit Finland vertelde me dat hij als enige van zijn gezin naar Zweden was overgebracht. Zijn ouders vreesden dat in een oorlog met Rusland de gehele familie zou kunnen omkomen. Ze wilden één kind redden, dat dan na de oorlog de familie kon voortzetten. Het kind dat zij uitkozen was in hun ogen een uitverkorene, maar zelf had hij het als een straf ervaren dat hij 'weggestuurd' werd. De aanpassing in Zweden was niet eenvoudig, en

toen hij na 4 jaar weer terug ging naar zijn familie in Finland die gelukkig heelhuids de oorlog doorgekomen was, had hij enorme aanpassingsproblemen. Zijn ervaringen waren totaal anders dan die van zijn naaste familieleden, hij voelde zich de vreemde eend in de bijt. En dat is altijd zo gebleven, ook al is hij de ergste psychische problemen wel weer te boven gekomen.

In het boek 'Children: the invisible victims' schreef Ruth Barnett een hoofdstuk over de Joodse kinderen die met de Kindertransporte vanuit Duitsland en Oostenrijk in Engeland in veiligheid werden gebracht. Zij schreef: 'De meeste kinderen die van hun ouders gescheiden worden en ontworteld raken, maken zelf geen keuze. Hun ouders of andere volwassenen nemen zulke, moeilijke, beslissingen.

Het kind moet later leren leven met de beslissing die voor hem genomen is en een eigen manier vinden om met dit gegeven te leren leven en met de werkelijkheid dat zijn ouders geen andere beslissing hebben genomen,

bijvoorbeeld met het hele gezin Duitsland verlaten.' Deze zin vond ik in deze context eerst heel schokkend, mijn eerste reactie was: die kinderen zijn aan de Holocaust ontkomen, dat is toch prachtig! Ja, maar ook zij raakten ontworteld, troffen het soms prima met hun gastgezin en soms ronduit slecht, soms ontvingen ze liefde, soms ontvingen ze slaag of werden ze misbruikt. Hun ouders hadden de moed om afscheid te nemen van hun kinderen, maar hebben met hun keuze niet kunnen

voorkomen dat zich later onverwachte negatieve effecten bleken voor te doen bij sommige van die kinderen. Lange tijd mochten zij natuurlijk ook niet hardop de keuze van hun ouders onder kritiek stellen, zomin als de kinderen van verzetsdeelnemers dat mochten.

Al deze verschillende verhalen laten zien dat als ouders een keuze maken de kinderen daar de gevolgen van moeten dragen. Zelfs als het een 'goede' keuze was had deze soms negatieve gevolgen voor de kinderen, waarmee zij in het reine moesten zien te komen.

De ouders van kinderen die geëvacueerd werden namen een beslissing die de veiligheid van het kind op het oog had. De verzetsdeelnemers richtten zich meer op een doel buiten de familie, de bevordering van de bevrijding. Hun keuze was geen politieke, maar er zaten wel politieke aspecten aan. Daarin verschillen zij van ouders die lid werden van de NSB of een van de partijorganisaties.

De ouders van KFO maakten een politieke keuze waarvan ze de gevolgen voor hun kinderen meestal niet hebben kunnen voorzien. Mijn vader heeft een keer tegen mijn moeder gezegd, dat hij lid van de partij was geworden 'voor ons', om zijn gezin een betere toekomst te bezorgen. Jaren lang heb ik daar heel smalend over gesproken. Ik denk nu, dat hij inderdaad het welzijn van zijn gezin op het oog had. Het pakte alleen heel anders uit.

Onze ouders kozen voor een ideologie die uiteindelijk rampspoed bracht over de hele wereld en waarin onder de dekmantel van de oorlog een genocide gepleegd werd. Ook al konden zij die gevolgen niet voorzien, voor ons blijft het toch vaak onbegrijpelijk dat zij niet inzagen tot welke consequenties de nationaal-socialistische ideeën met de verheerlijking van het Herrenras moesten leiden. Wij blijven met verbazing kijken naar hun naïveteit en hun verblinding.

Ik heb me vaak afgevraagd

of kinderen van mensen die een andere dan de nazi-ideologie aanhingen ook zo worstelden met de politieke keuze van hun ouders.

In november 1996 schreef Anita van Ommeren in Trouw zich over haar communistische ouders te schamen en 'over de kwaadaardige sekte waarbij zich hadden aangesloten. [...] Later was de schaamte over het communisme van mijn vredelievende, goedbedoelende ouders niet anders dan die van kinderen van foute ouders.' Zij vroeg aan de 'ooms en tantes' – leden van de partij die bij hen vaak over de vloer kwamen -, hoe zij op zichzelf terugkijken als zij de criteria hanteren die zij voor de modale NSB'er gebruiken, maar geen van hen gaf daar antwoord op. De andere twee kinderen van communistische ouders die in het artikel aan het woord kwamen worstelden minder met de keuze van hun ouders.

Na dit artikel ben ik nooit meer een dergelijke tekst tegengekomen, wat niet betekent dat die niet hier of daar verschenen is. Mij is het zwijgen van de kinderen van communisten wel als vreemd overgekomen – hadden zij na het begin van de zestiger jaren niks meer van de omgeving te vrezen?

Ik heb zojuist het boek 'In het landschap van mijn ouders' van Hans Fels gelezen. Het verscheen in 1998 bij uitgeverij Meulenhoff; ik pikte het op uit de bak 'afgeschreven boeken' in de bibliotheek. Fels probeert te verklaren waarom zijn ouders die de Holocaust hadden overleefd, konden geloven in het communisme en vraagt zich af hoe het mogelijk was dat ze niet zagen hoe het ideaal in de praktijk vaak in het tegendeel verkeerde en miljoenen slachtoffers maakte. Hij ontmoet op zijn zoektocht die hem de hele wereld overbrengt (hij is filmer) mensen die in idealen geloven die niet te verwerkelijken zijn of die uiteindelijk tot grote aantallen slachtoffers leiden of tot geestelijke onvrijheid. Hij schreef een boeiend relaas, waarin je moeiteloos mee kunt leven, ook als de context waarin hij geboren werd en opgroeide zo anders is dan die van ons. Als je het boek nog ergens op de kop kunt tikken: het is de moeite waard.

GSB

VRAAGGESPREK MET ELS LEIJS

Je hebt eerst bij 'Spoorloos' gewerkt voordat je een eigen zoekbureau bent begonnen. Wat boeit je in dit speurwerk, wat is je motivatie om dit werk te doen?

Toen ik bij Spoorloos werkte, merkte ik dat het me een enorme kick gaf om mensen te kunnen vinden die anderen niet konden vinden. Ik merkte dat ik goed was in het analyseren van verhalen, van het in kaart brengen van mogelijke informatiebronnen en dat ik vaak nog een manier wist te vinden om verder te komen als anderen al gestopt waren. Een voorbeeld: ik ga gewoon naar de kroeg waar iemand vroeger kwam, of ik zoek in oude adresboeken op wie de burens waren en ga dan de huidige generatie daarvan opzoeken. Je weet nooit wat je dan nog te weten komt.

Welke gegevens moeten minimaal aanwezig zijn om het beginnen van een speurtocht mogelijk te maken en welke extra gegevens maken de zoektocht gemakkelijker?

De FIOM bijvoorbeeld begint niet aan een zoektocht als ze niet een volledige naam en de geboortedatum hebben. Ik begin zelfs met niets! Iedere situatie is maatwerk. Ik bespreek met mijn cliënten de situatie van hun moeder, probeer er achter te komen waar ze woonde, waar ze werkte, met wie ze vroeger omging, etc.

Maar het is natuurlijk wel veel gemakkelijker als er een voornaam en achternaam bekend zijn, een oud adres, of iets dergelijks. Oude brieven, een foto, alles kan helpen.

In het geval van kinderen van Duitse militairen is het mogelijk dat alle informatie over hun

vader aanwezig is bij het Archief Bijzondere Rechtspleging in Den Haag, dus dat is dan altijd mijn eerste stap!

Je hebt ongetwijfeld een netwerk van mensen (ook in het buitenland) die betrokken zijn bij burgerlijke stand, archieven of andere instellingen.

Hoe verloopt de samenwerking daarmee?

In het buitenland werk ik samen met journalisten en genealogische onderzoekers. In veel landen heb ik een eigen contactpersoon en als ik die niet heb dan zoek ik die! Laatst zocht ik iemand in Italië en toen heb ik gezocht naar een Nederlander die me in die regio kon helpen, dat werkt prima! In Duitsland werk ik ook samen met verschillende mensen en bovendien heb ik een rechtstreeks contact bij de Deutsche Dienststelle.

Vorige maand ben ik naar Hamburg geweest en heb daar de overgrootmoeder en betovergrootmoeder van een cliënt gevonden. Hun halve familie in Nederland was bij de NSB, maar ze bleken joods te zijn, iets wat haar moeder haar in vertrouwen op haar sterfbed had gezegd. Voor haar vallen nu alle puzzelstukjes in elkaar.

Ik heb eens iemand die soortgelijk werk doet horen zeggen dat het volgen van je eigen intuïtie heel belangrijk kan zijn. Is dat jouw ervaring ook?

Intuïtie kan helpen, maar je moet er ook heel voorzichtig zijn. Ik ga altijd zo meelevend met mijn cliënten, dat ik er persoonlijk bij betrokken raak. En dan weet je op een bepaald moment niet meer of het intuïtie is of dat je gewoon heel erg hoopt dat iets zo is. Ik probeer me te houden aan de feiten en die te analyseren. Wel ben ik goed in Out-of-the-Box denken, dus een zaak van allerlei kanten bekijken en dan soms met verrassende invalshoeken komen. Hierdoor heb ik bijvoorbeeld laatst een vader gevonden waarvan alleen een foto aanwezig was.

Met welke motivatie komen mensen bij jou met het verzoek een speurtocht naar onbekende familieleden te starten?

In de meeste gevallen komen mensen omdat ze behoefte hebben aan vastigheid. Ik vergelijk het altijd met losse draadjes, die nog om je heen hangen en die je ergens aan wilt vastmaken. Je wilt bij iemand horen. Je wilt in de spiegel kijken en herkennen van wie je die ogen hebt. Je wilt kunnen denken: zie je wel, dat hulpvaardige heb ik van mijn vader en je dan trots voelen. Je wilt door het kennen van je eigen ouders bevestigd worden in je bestaan: ik heb ouders, ik mag er zijn. Dat klinkt misschien wat hoogdravend, maar als je je hele leven hebt moeten zeggen dat je niet weet wat voor ziektes er aan vaders kant voorkomen, dan voel je je op een bepaald moment ook nog maar voor de helft bestaan.

Dat heeft natuurlijk enorme consequenties voor je eigen leven, om je te kunnen hechten aan een partner en kinderen.

Dit is ook mijn motivatie om dit werk te doen, naast het puzzelen. Ik help mensen een belangrijk stuk van hun leven in te vullen. En als het niet lukt, dan kunnen we volmondig zeggen: we hebben er echt alles aan gedaan!

Is er vaak een aanleiding waardoor zij die zoektocht die ze al jaren van plan zijn uiteindelijk beginnen?

Soms komt het door een tv uitzending of een artikel, zoals kort geleden in de Telegraaf. Of de behoefte wordt sterker door het krijgen van (klein)kinderen. Dan realiseer je je opeens dat je een schakel bent in een keten. Maar er zijn ook mensen die er gewoon naar toe groeien en op een dag zeggen: nu is het genoeg, ik wil nu gewoon weten wie mijn vader is.

Overigens zoek ik ook naar andere personen, niet alleen familie. Ik heb voor een mevrouw van 70 haar vroegere buurmeisje opgezocht, omdat ze haar wilde zeggen dat ze nooit had gesnapt waarom ze niet met haar mocht spelen, en dat ze zich enorm schaamt dat ze haar destijds negeerde, omdat haar ouders dat hadden gezegd. De burens waren bij de NSB geweest. Pas later realiseerde mijn cliënt zich het onrecht wat ze als tienjarig meisje haar buurmeisje had aangedaan. Ik vind dat prachtig, dat zij dit wilde doen, ook al wist ze destijds niet wat ze deed.

Zoek je ook wel eens voor ouders hun kinderen waar ze geen adres van kennen of die ze uit het

oog verloren zijn?

In het algemeen zijn het de kinderen die zoeken, of ze nou 20 zijn of 70. Kinderen voelen de behoefte om dit stuk van zichzelf te kennen. Ouders worden vaak tegengehouden door gevoelens van schaamte en de angst dat ze niet welkom zijn in het leven van hun kinderen. Ze weten vaak ook niet of hun kind wel op de hoogte is van de situatie en ze willen dan niet het risico lopen om hun leven op z'n kop te zetten.

Zijn er ook verzoeken die je weigert op grond van politieke of culturele overwegingen (zoals in het verleden wel gebeurd is bij Spoorloos dat men geen vaders die SS'er o.i.d. waren geweest wilde opsporen).

Voor mij wordt ieder kind onschuldig geboren, ik zou het juist omdraaien: mensen in een kwetsbare situatie zoals kinderen van Duitse militairen help ik juist extra graag. Ik vind het zo onrechtvaardig als kinderen worden aangekeken op het gedrag van de ouders. Juist iemand die zijn hele leven dingen heeft moeten verzwijgen, help ik graag om de waarheid te achterhalen en daar niet meer voor weg te lopen. Bovendien werden deze kinderen vaak uit liefde geboren, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de bevrijdingskinderen, wat vaak een one-night stand was.

Heb je nog praktische tips voor mensen die een zoektocht willen gaan ondernemen.

In ieder geval nagaan of er een dossier over je moeder/oma is bij het Nationaal Archief. In regionale archieven kun je vaak nagaan wie er woonde in de straat. Soms zijn er zelfs inkwartieringslijsten van Duitse militairen per adres. Bij een archief kan je om hulp vragen hoe je kunt achterhalen wat voor bronnen er zijn. En mensen mogen mij mailen als ze advies willen over de te nemen stappen via info@iemandzoeken.nl

Afscheid van Kombi

Op 27 november heeft de laatste bijeenkomst van Kombi plaatsgevonden. Een beetje wrang in hetzelfde jaar dat het 20-jarig jubileum werd gevierd, maar niet onverwacht. Vorig jaar overleed plotseling de secretaris van het bestuur en bleef alleen de voorzitter over. Met een actief netwerk van medewerkers zoals de structuur bij Kombi is, valt dan nog heel veel te doen. Maar de rek was eruit.

Dat is een verschijnsel dat ook bij andere organisaties van kinderen van de oorlog te constateren valt. De Vereniging van Bevrijdingskinderen liet een jaar of drie geleden weten ermee te stoppen. De kinderen die in de Japanse kampen hebben gezeten en de Bersiapperiode hebben meegemaakt keerden weer terug in de organisaties van de ouders, waarvan zij zich begin jaren '90 hadden losgemaakt. De INOG, (Indische Na Oorlogse Generatie), stopte vorig jaar op het 20-jarig jubileum als organisatie, maar is als 'club Inog' verder gegaan. Mensen die elkaar regelmatig willen blijven ontmoeten, ad hoc middagen of uitstapjes willen organiseren kunnen via het netwerk van 'club Inog' elkaar benaderen. Deze vorm wil Kombi ook in de praktijk gaan brengen. De Stichting blijft bestaan zodat de website in de lucht kan blijven, maar wat activiteiten betreft wordt het een slapende vereniging. Jammer, maar je kunt geen ijzer met handen breken. De 'oude hap' die jarenlang de kar heeft getrokken, heeft de problematiek achter zich en wil ook wel eens wat anders dan de oorlog, de jongeren die nog wel in hun verwerkingsproces zitten hebben vaak nog een job, hebben een gezin en weinig tijd om in een bestuur te gaan zitten. De jongere naoorlogse generatie voelt er ook niet zoveel voor om zich aan een serie praatavonden te verbinden, op internet is ook veel informatie te vinden. Het effect is misschien minder dan dat je rechtstreeks met lotgenoten praat, maar het is toch vaak de manier van kennisverwerving van de jongere naoorlogse generatie.

Kombi heeft baanbrekend werk verricht. In de tijd dat hulpverlening en overheid zich niet durfde te wagen aan officiële erkenning van KFO als óók kinderen van de oorlog, net als

kinderen uit andere achtergrondgroepen, toonden enkele vrouwen de moed om een weekend (1988) te organiseren waarop alle kinderen van de oorlog welkom waren. Op dat eerste weekend sloten de aanwezige vrouwen – het was op een Vrouwenemancipatiecentrum en mannen mochten niet aanwezig zijn – een bondgenootschap. Zodra een van de achtergrondgroepen vergeten of gediscrimineerd zou worden, zouden ze opstaan en aandacht voor de achterstelling of uitsluiting vragen. In 1990 werd op basis van de goede ervaringen van dit eerste en de twee latere weekends en de positieve ervaringen in een kleine praatgroep van 7 deelnemers (waaronder nu ook een iemand van het mannelijk geslacht!) de Stichting Kombi opgericht.

Het belang van Kombi kan op vele manieren beschreven worden, ik licht er twee punten uit. Op grond van overeenkomsten in de problematiek van alle achtergrondgroepen – eenzaamheid, verlies van vertrouwen, het missen van het gevoel van veiligheid en basiswarmte – werd het mogelijk om over de verschillen met elkaar de confrontatie aan te gaan. Af te rekenen met vooroordelen en het blijven denken in stereotypen, te werken aan gevoelens van wantrouwen en angst ten opzichte van andere achtergrondgroepen, te leren waar voor anderen de gevoelige punten liggen en daar rekening mee proberen te houden. Het was lang niet altijd gemakkelijk, het was hard werken aan jezelf, maar de uitkomst was een bevrijding, de ervaring elkaar over de afgronden heen die ons door de historische situatie en ontwikkelingen scheidden toch te kunnen bereiken. Het begeleidingsteam van in de topjaren een kleine 20 mensen heeft enorm veel goed werk verricht. Toen de animo voor gespreksgroepen afnam was dat voor sommige begeleidsters erg moeilijk te aanvaarden. Voor hun gevoel hield Kombi 'op te bestaan' als er geen praatgroepen weer waren.

In de laatste jaren van Kombi speelde die achtergrondgroepen een veel minder prominente rol dan in het begin. Van een heleboel Kombianen weet je inmiddels helemaal de familieomstandigheden niet meer.

Het cabaret dat door omstandigheden op 29 mei op het jubileum werd afgebroken werd op de slotbijeenkomst nog een keer opgevoerd. Het slotlied verwoordt wat er in 20 jaar Kombi is bereikt.

Heeft de oorlog niets anders gebracht
(mel.: Wat voor weer zou het zijn in Den Haag)

Heeft de oorlog niets anders gebracht
dan verwarring, gemis en verdriet,
slechts problemen die steeds onverwacht
komen opduiken vanuit het niet?
Of heeft luisteren naar elkanders verhaal
ons herkenning, erkenning gebracht?
Ja, we hebben het samen bereikt
dat het leven weer tegen ons lacht.

Heeft de oorlog ons slechts opgescheept
met ontworteling, angsten en pijn,
zonder basis, bescherming of plaats
waar we zorgeloos kind konden zijn?
Of is gaandeweg toch het vertrouwen gegroeid,
zelfbewustzijn en inzicht en kracht?
Ja, verwerken van wat is gebeurd
heeft ons ruimte en vrijheid gebracht.

Heeft de oorlog niets anders bereikt
dan dat wij nog steeds slachtoffers zijn,
machteloos, bang en kwetsbaar en moe,
achteromkijkend naar alle pijn?
Nee, we hebben elkaar aangespoord,
aangevuurd
om door angst en verdriet heen te gaan,
zodat wij vol vertrouwen en fier
onze weg, hier en nu, kunnen gaan.

GSB

Mogelijkheden tot inzage van dossiers bij het Nationaal Archief

In het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging zijn de justitiële dossiers van de van collaboratie met de Duitse bezetter verdachte Nederlanders ondergebracht.

De toegankelijkheid van de dossiers wordt bepaald door de Archiefwet van 1995.

Bij het Nationaal Archief gelden beperkende voorwaarden voor de inzage van de dossiers. Deze beperking geldt echter alleen als de persoon waarover informatie gezocht wordt in het archief nog in leven is. Is deze echter overleden, dan is het archief in principe voor iedere burger toegankelijk. Het Nationaal Archief wijst geïnteresseerden echter wel op de belangen van de kinderen en familie van de persoon waarover informatie gezocht wordt.

Adres:

Nationaal Archief
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

Openingstijden:

dinsdag	9.00 – 21.00 uur
woensdag t/m vrijdag	9.00 – 17.00 uur
zaterdag	9.00 – 13.00 uur

Familieleden van betrokkenen hebben recht op inzage als:

- de desbetreffende is overleden
- de desbetreffende toestemming geeft tot inzage

Als de aanvrager een verklaring van een psychiater of psychotherapeut kan overleggen waarin de hulpverlener duidelijk maakt dat het voor het geestelijk welzijn van de aanvrager onontbeerlijk is dat de gezochte informatie verkregen wordt, kan er informatie gegeven worden door een ambtenaar van het Rijksarchief; de aanvrager kan dan echter niet zelf het dossier inzien.

Voor informatie kan men contact opnemen met het Nationaal Archief (voorheen Rijksarchief):

telefoon: 070 3315444
fax: 070 3315499
email: info@nationaalarchief.nl
website: www.nationaalarchief.nl

Het verzoek tot inzage van een dossier moet schriftelijk worden ingediend bij het volgende adres:

Nationaal Archief
Secretariaat afd. Publiek
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

In dit verzoek dient voor te komen, moet respectievelijk bijgesloten worden:

- Naam, volledige voornamen, geboortjaar en –plaats van degene naar wie onderzoek wordt gedaan.
- Bewijs van overlijden van deze persoon (uittreksel uit het overlijdensregister, aan te vragen bij de afdeling Burgerzaken van de gemeente waar de persoon is overleden of een kopie van een rouwkaart). Voor een persoon geboren vóór 1909 is dit bewijs van overlijden niet noodzakelijk.

Als de persoon in kwestie niet overleden is dan is een door hem of haar getekende verklaring waarin toestemming verleend wordt noodzakelijk.

Deze verklaring dient vergezeld te gaan van een kopie van een geldig legitimatiebewijs van degene die toestemming geeft.

Bij het verzoek moet de relatie tussen aanvrager en de persoon in kwestie aangeduid worden, er moet een korte motivering gegeven worden van de wens tot inzage, en er moeten zoveel mogelijk relevante gegevens over de betrokkene vermeld worden, zoals naam, eventueel meisjesnaam, de organisatie waar hij/zij tijdens de bezetting lid van was.

Het Ministerie bekijkt of er een dossier over de persoon in kwestie aanwezig is.

Als dat niet zo is, wordt u dat gemeld. Als het wel aanwezig is, stuurt men u een brief met de regels van het inzagerecht. Daarop komt ook het telefoonnummer voor dat u bellen moet voor een afspraak. Meestal ontvangt u na twee tot drie weken antwoord.

Het is niet toegestaan documenten uit het dossier mee te nemen, er mag ook niets gekopieerd worden. U mag wel gegevens overschrijven. Een en ander is bedoeld om niet alleen de privacy van de betrokkene te beschermen maar ook die van de directe verwanten.

COLOFON

Het Bulletin is een uitgave van de Stichting Werkgroep Herkenning.

Het doel van de Werkgroep is:

- het bevorderen van hulpverlening aan hen die in hun persoonlijk en/of maatschappelijk leven moeilijkheden ondervinden, doordat een of beide (groot)ouder(s) aan de kant van de bezetter stond(en) dan wel tot de bezetter behoorde(n)
- bekendheid geven aan de problematiek van deze groepering

De Werkgroep is niet verbonden aan enige politieke partij, levensbeschouwelijke stroming of kerkelijk genootschap. De Werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van of sympathie voor (neo)fascisme en (neo)nazisme.

Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer verschijnt half maart 2011. Kopij hiervoor moet **uiterlijk 12 februari 2011** in het bezit zijn van de redactie: scheffelbaars@planet.nl of Gonda Scheffel-Baars, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht.

We stellen het op prijs als u uw bijdragen digitaal aanlevert. Is dat niet mogelijk dan zijn geschreven of getypte bijdragen op papier uiteraard ook welkom.

Niets uit dit nummer mag worden overgenomen anders dan na toestemming van de redactie.

Redactie:
Cuny Holthuis-Buve
Gonda Scheffel-Baars

Jaargang 25, nummer 4 december 2010

